

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Amanda Granborg

Strafflindring vid medverkan till utredning av annans brott

En effektiv metod för brottsbekämpning eller ett hot mot
rättssäkerheten?

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Karol Nowak

Termin för examen: Period 1 HT2021

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	4
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Metod och material	8
1.4 Teori och perspektiv	11
1.5 Begreppet kronvittne	17
1.6 Avgränsningar	18
1.7 Disposition	19
2 DEN RÄTTSLIGA REGLERINGEN	21
2.1 Det svenska påföljdssystemet	21
2.1.1 Inledning	21
2.1.2 Principerna om proportionalitet, ekvivalens och förutsebarhet	21
2.1.3 Straffmätning	22
2.1.4 Straffflindring	23
2.2 Kronvitnessystemets förenlighet med rätten till en rättvis rättegång	28
2.2.1 Inledning	28
2.2.2 Praxis från Europadomstolen rörande kronvittnen	29
2.2.3 Oskyldighetspresumtionen	30
2.2.4 Kontradiktionsprincipen	31
2.2.5 Principen om parternas likställdhet	32
2.3 Förundersökningens rättsliga grunder	32
2.3.1 Rätten att underrättas om rättigheter	34
2.3.2 Objektivitetsprincipen	34
2.4 Delanalys	36
3 STRAFFFLINDRING VID MEDVERKAN TILL UTREDNING AV ANNANS BROTT	40

3.1	Inledning	40
3.2	Tidigare överväganden i frågan om ett svenskt kronvitnesssystem	41
3.2.1	Fängelsestraffkommittén	41
3.2.2	Kartellbekämpningsutredningen	42
3.2.3	Beredningen för rättsväsendets utveckling	43
3.2.4	Påföljdsutredningen	43
3.2.5	Avgöranden från de svenska domstolarna rörande kronvittnen	44
3.3	Det aktuella förslaget om att införa en ny strafflindringsgrund	47
3.3.1	Remiss av den aktuella utredningen	53
3.4	Delanalys	58
4	INTERNATIONELL UTBLICK	66
4.1	Danmark	66
4.1.1	Inledning	66
4.1.2	Bakgrunden till det danska kronvitnesssystemet	66
4.1.3	Det danska kronvitnesssystemet	68
4.1.4	Delanalys	72
4.2	Norge	74
4.2.1	Inledning	74
4.2.2	Det norska kronvitnesssystemet	74
4.2.3	Delanalys	80
5	AVSLUTANDE KOMMENTARER OCH VÄGEN FRAMÅT	84
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	89
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	95
	BILAGA A	97

Summary

The report *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring* (SOU 2021:35), which was published on 25 May 2021, proposed that an arrangement which provides a possibility for the court, when sentencing, to take into consideration the fact that the accused has assisted in the investigation of serious criminality committed by another person should be introduced. The proposal strikes a balance between effective law enforcement and rule of law.

The purpose of the thesis is, from a perspective on rule of law, to conduct a critical review of the proposal to introduce an arrangement that allows for the possibility of mitigation of a sentence in exchange for information regarding crimes committed by another person. The essay is based on the perspective of the criminal suspect and the accused. Furthermore, the essay aims to analyse the function of the criminal process in relation to the proposed system. In this context, Herbert L. Packer's dichotomy is the starting point. The dichotomy, which is based on two models of the function of the criminal process, serves as a theoretical framework and analysis tool.

In the essay, a comparative study is made of Denmark and Norway's regulations regarding mitigation of a sentence in exchange for information regarding crimes committed by another person. In addition, a sociological qualitative method is used in the form of interviews with professional representatives from the Swedish judicial system.

The thesis shows that the proposed arrangement explicitly contravenes the sanction system's basic principles of proportionality, equivalence and predictability. In addition, the proposed scheme risks circumscribing the presumption of innocence, the parties equality, the duty of objectivity and the adversarial principle. Finally, it is stated that mitigation of a sentence for assisting in investigation of a crime committed by another person can be an

effective method of enforcement. In order for the system to have the desired effects and in addition to guarantee the individual rule of law, it is required, however, that the procedure is regulated in a predictable manner in the constitution. In this respect, the state investigation fails.

Sammanfattning

I betänkandet *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring* (SOU 2021:35), vilket publicerades den 25 maj 2021, föreslogs att det borde införas en strafflindringsgrund avseende medverkan till utredning av annans brottslighet. Förslaget innebär en avvägning mellan å ena sidan effektiv brottsbekämpning och å andra sidan rättssäkerhet.

Syftet med uppsatsen är att, utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv, genomföra en kritisk granskning av förslaget om att införa en ny strafflindringsgrund som avser medverkan till utredning av annans brottslighet. Uppsatsen utgår härvid från den misstänktes och den tilltalades perspektiv. I syftet ryms även en analys av straffprocessens funktion i förhållande till den föreslagna ordningen. I detta sammanhang utgör Herbert L. Packers dikotomi utgångspunkten. Dikotomin, vilken baseras på två modeller om brottmålsprocessen, fungerar som teoretiskt ramverk och analysverktyg.

I uppsatsen görs en komparativ undersökning av Danmarks och Norges regelverk rörande strafflindring vid medverkan till utredning av annans brottslighet. Därtill används sociologisk kvalitativ metod i form av intervjuer med yrkesrepresentanter från det svenska rättsväsendet.

Uppsatsen visar att den föreslagna strafflindringsgrunden uttryckligen strider mot påföljdssystemets grundläggande principer om proportionalitet, ekvivalens och förutsebarhet. Därtill riskerar den föreslagna ordningen medföra att oskyldighetspresumtionen, parternas likställdhet, objektivitetsprincipen och kontradiktionsprincipen naggas i kanten. Slutligen konstateras att strafflindring vid medverkan till utredning av annans brottslighet kan vara en effektiv metod för brottsbekämpning. För att systemet ska få de önskade effekterna och därutöver garantera den enskildes rättssäkerhet krävs det emellertid att förfarandet på ett förutsebart sätt regleras i författning. I detta avseende misslyckas den statliga utredningen.

Förord

Efter fyra och ett halvt års studier på juristprogrammet har det blivit dags att sätta punkt och vända blad. Det är med blandade känslor jag nu lämnar studentlivet bakom mig och kliver ut i arbetslivet.

Tack till min handledare Karol Nowak för kloka råd, intressanta diskussioner och värdefull stöttning under uppsatsskrivandet. Tack till min familj, mamma, pappa och Gustaf, för ert stöd och för er uppmuntran. Tack till min kära Ahmad för att du alltid funnits där för mig och peppat mig. Till sist, tack till mina fantastiska vänner – ni har gjort studietiden oförglömlig.

Malmö i januari 2022

Amanda Granborg

Förkortningar

BrB	Brottsbalken (1962:700)
Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
JK	Justitiekanslern
JO	Justitieombudsmannen
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

En ständigt återkommande fråga i den svenska kriminalpolitiska debatten är den gällande kronvittnen.¹ Ett kronvittne beskrivs vanligen som en gärningsman som avslöjar sina medbrottslingar mot att denne själv får ett mildare straff.² Kronvittnessystem förekommer i flera länder, däribland Danmark och Norge. I Sverige har systemet däremot ansetts oönskat och det har hitintills avfärdats. Det går emellertid inte att frigöra sig från denna återkommande fråga. Detta beror på att ”tjallare” är av stor betydelse för de brottsbekämpande myndigheternas verksamhet. Utöver att underlätta för myndigheternas utrednings- och lagföringsarbete förser ”tjallaren” polis och åklagare med ovärderlig kunskap rörande kriminella grupperingar.³

Den 21 november 2019 beslutade regeringen att tillsätta en utredning som senare antagit namnet *Utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring*.⁴ Bakgrunden till utredningen är den utveckling som skett de senaste åren där antalet skjutningar med dödlig utgång i kriminella sammanhang har ökat.⁵ Därtill visar en rapport från Brottsförebyggande rådet att det sedan 2010 skett en minskning avseende uppkläringen av dödligt våld. En av anledningarna till detta antas vara att fler fall av dödligt våld begås i den kriminella miljön där utredningsarbetet är särskilt svårt.⁶ I utredningens direktiv framhålls att våldet i de kriminella nätverken blivit allt grövre samtidigt som medborgarnas benägenhet att vilja lämna uppgifter till polis, åklagare och rätten minskat. Företeelser som tystnads kulturer, parallella samhällsstrukturer, ett lägre förtroende för rättsväsendet och en ökad otrygghet pekas ut som en del i den aktuella problembilden.⁷ Den

---

¹ Se t.ex. Motion 2015/16:2820 och Motion 2020/2021:3365.

² SOU 1986:14 s. 452.

³ Olsson (2010) s. 487.

⁴ SOU 2021:35 s. 3.

⁵ Ibid s. 73.

⁶ Brå 2019:6, *Dödligt våld i Sverige 1990–2017 Omfattning, utveckling och karaktär*, s. 8.

⁷ SOU 2021:35 s. 73.

särskilda utredaren fick i och med detta i uppdrag att överväga och föreslå åtgärder med det överordnade syftet att stärka rättsprocessen och öka lagföringen.⁸

Betänkandet *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring* (SOU 2021:35) publicerades den 25 maj 2021. I detta berördes bland annat frågan om det borde införas en ordning som möjliggör för domstolen att vid straffmätningen, i mildrande riktning, beakta att den tilltalade medverkat till utredningen av ett allvarligt brott som begåtts av någon annan. Utredningen ansåg att övervägande skäl talade för en sådan reglering och föreslog att det borde införas en ny paragraf i brottsbalken. Bestämmelsen är tänkt att reglera strafflindring vid medverkan till utredning av annans brottslighet.⁹ I betänkandet angavs att en ordning som möjliggör strafflindring för uppgifter om annans brottslighet kan bidra till att fler allvarliga tillika svårutredda brott klaras upp och att fler lagförs för sina gärningar. Detta beror på att incitamenten för den misstänkte att samarbeta med rättsvårdande myndigheter förväntas öka. Det är således främst effektivitetshänsyn som motiverat förslaget att införa en ny strafflindringsgrund.¹⁰

Det framgår redan av betänkandets titel att syftet med de presenterade förslagen är att ”stärka rättsprocessen” och ”öka lagföringen”.¹¹ I det politiska rummet används även begreppen ”kraftfullt gängpaket”¹² och ”krafttag mot brottsligheten”¹³. Flertalet av de förslag som för närvarande är föremål för diskussion, däribland förslaget om att införa en strafflindringsgrund avseende medverkan till utredning av annans brottslighet, riskerar emellertid att förändra några av straffprocessens grundläggande principer samtidigt som rättssäkerheten och därmed också den misstänktes grundläggande rättigheter äventyras. Med anledning av detta är ämnet för uppsatsen så väl högaktuellt som ofrånkomligt.

---

⁸ SOU 2021:35 s. 3.

⁹ Ibid s. 21 f.

¹⁰ Ibid s. 21.

¹¹ SOU 2021:35.

¹² ”S + MP lägger fram åtgärds paket mot gängvåld”, *SVT Nyheter*, 2019-09-21.

¹³ Motion 2020/2021:3365.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att, utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv, genomföra en kritisk granskning av förslaget om att införa en ny strafflindringsgrund som avser medverkan till utredning av annans brottslighet. Uppsatsen syftar till att undersöka hur förslaget förhåller sig till den misstänktes och den tilltalades rättigheter. I syftet ryms även en analys av straffprocessens funktion i förhållande till den föreslagna ordningen.

Syftet uppnås genom besvarandet av följande frågeställning:

- Vilken potentiell inverkan på den misstänktes och den tilltalades grundläggande rättigheter och rättssäkerhet i övrigt kan en reglering om strafflindring vid medverkan till utredning av annans brott antas medföra?

1.3 Metod och material

Uppsatsens forskningsfråga besvaras huvudsakligen med hjälp av den rättsdogmatiska metoden. Syftet med rättsdogmatiken är, likt syftet med den här uppsatsen, att rekonstruera lösningen på ett rättsligt problem. Konkret innebär det att svar söks i de allmänt accepterade rättskällorna: lagstiftning, rättspraxis, förarbeten och doktrin.¹⁴

Det finns inget hinder mot att, vid en rättsdogmatisk argumentation, vidga perspektivet och därmed gå utanför gällande rätt i sökandet efter en ideal lösning på ett rättsligt problem.¹⁵ Den rättsdogmatiska metoden används dels för att påvisa rättsläget, dels för att kritiskt granska detta.¹⁶ Metoden lämpar sig därmed för att besvara uppsatsens forskningsfråga, vilken är av analytiskt slag, och därmed uppnå syftet. I uppsatsen används metoden för att redogöra för det svenska påföljdssystemet, den misstänktes och den

---

¹⁴ Kleineman (2018) s. 21.

¹⁵ Jareborg (2004) s. 4.

¹⁶ Kleineman (2018) s. 36.

tilltalades rättigheter och grundläggande processuella principer. Därtill används metoden för att presentera tidigare överväganden i frågan, det aktuella författningsförslaget och de remissvar som inkommit gällande detta. Metoden används även för att analysera huruvida förslaget innebär en inskränkning av den misstänktes och den tilltalades rättigheter och rättssäkerhetsgarantier.

Det är med hänsyn till uppsatsens syfte nödvändigt att komplettera den rättsdogmatiska metoden med inslag av komparativ juridisk metod. Regelverken i de nordiska länderna har varit av intresse med hänsyn till likheterna som finns mellan det svenska och de övriga nordiska ländernas rättssystem. Både Danmark och Norge har regelverk som möjliggör strafflindring vid medverkan till utredning av annans brottslighet. I Finland saknas en sådan ordning. I uppsatsen redogörs därmed enbart för Danmarks och Norges lagstiftning.

Den komparativa metoden har ett praktiskt värde och används i sammanhanget för att bidra till en bättre förståelse för det danska- och det norska kronvittnessystemet och de förutsättningar som får rättsinstitutet att fungera på önskat vis.¹⁷ Därutöver används metoden för att undersöka dels i vilken utsträckning som strafflindringsgrunden kommit till användning, dels vilka effekter tillämpningen haft. Syftet med den komparativa metoden är slutligen att utreda om Sverige, vid ett eventuellt införande av den förslagna strafflindringsgrunden, bör ta lärdom från Danmark och Norge eller endera av dem för att öka rättssäkerheten.

Därutöver används i uppsatsen sociologisk kvalitativ metod. Med hänsyn till att uppsatsens syfte och frågeställning är framåtsyftande anses det värdefullt att lyfta in ett praktikerperspektiv. Möjligheten att studera rätten ur nya perspektiv vidgas genom en mångdisciplinär ansats av detta slag.¹⁸ Den kvalitativa undersökningen består av en intervjustudie med representanter

---

¹⁷ Valguarnera (2018) s. 144 f.

¹⁸ Sandgren (2018) s. 57.

från de fyra huvudsakliga yrkesgrupperna i det svenska rättsväsendet; advokat, åklagare, polis och domare. Två av respondenterna har framställt och föredragit respektive myndighets remissvar och är således väl insatta i författningsförslaget. De andra två respondenterna har varit yrkesverksamma i flera år och har både erfarenhet av och kunskap rörande samtliga av brottmålsprocessens stadier. De frågeställningar som jag vid intervjuerna utgått från finns återgivna i en bilaga till uppsatsen. Frågorna har utformats med beaktande av uppsatsens syfte och forskningsfråga. På grund av intervjuernas semistrukturerade karaktär har dessa strukturerade frågor följts upp med ostrukturerade frågor baserade på respondentens svar. Frågorna har även till viss del även anpassats till respondentens yrkesroll.

I fråga om det använda materialet kan det inledningsvis sägas att urvalet av doktrin har gjorts främst med beaktande av materialets relevans för ämnet, dess aktualitet samt i viss mån författarnas anseende.

Herbert L. Packers bok ”The limits of the criminal sanctions” har en central roll i uppsatsen. I boken redogörs för två modeller vilka beskriver straffprocessens samhällsfunktioner. Modellerna utgör uppsatsens teoretiska ramverk. Packers teori har fått stort genomslag även i den svenska juridiska doktrinen och boken är trots att den skrevs på 60-talet fortfarande aktuell. Packers beskrivning av straffprocessens funktion utifrån de motstående intressena brottsbekämpning och rättssäkerhet har fått många efterföljare i modern tid. Merparten av dessa utgår från Packers modeller och adderar härvid ytterligare dimensioner till diskussionen.¹⁹ I uppsatsen har modellerna använts för att analysera avvägningen mellan rättssäkerhet och en effektiv brottsbekämpning i det aktuella förslaget om att införa en strafflindringsgrund avseende medverkan till utredning av annans brott.

För att besvara uppsatsens forskningsfråga krävs en redogörelse för den rättsliga regleringen på området. Beskrivningen grundar sig på

---

¹⁹ Dikotomin och terminologin brottsbekämpningsmodellen kontra rättssäkerhetsmodellen har i svensk doktrin begagnats av exempelvis Klette (1977), Lindblom (1983) och Eklund, Asp och Andersson (2005).

bestämmelser i Europakonventionen, brottsbalken, rättegångsbalken och förundersökningskungörelsen. Materialet består även av förarbeten och doktrin.

Materialet i den del av uppsatsen som behandlar det aktuella författningsförslaget och tidigare överväganden i frågan om ett svenskt kronvitnesssystem utgörs huvudsakligen av ett stort antal statliga utredningar och till viss del även rättspraxis från de svenska domstolarna. I fråga om uppsatsen komparativa delar hämtas materialet från lagtext, förarbeten, rättspraxis samt doktrin.

Till sist ska det sägas något om materialet från de intervjuer som genomförts. De svar som respondenterna lämnat och som ansetts direkt relevanta för besvarandet av uppsatsens forskningsfråga finns återgivna i uppsatsen. Materialet bidrar med nya infallsvinklar till diskussionen och används vidare för att stödja författarens argumentation. Den sociologiska kvalitativa undersökningen integreras på så sätt med det rättsliga materialet och med författarens egna slutsatser vilket underlättar både för läsningen och förståelsen. Dels på grund av att samtliga svar på intervjufrågorna inte bedömts relevanta för uppsatsens syfte, dels på grund av utrymmesskäl har allt material från intervjuerna inte kunnat återges i uppsatsen. Med det sagt har även sådana svar på de ställda frågorna som det inte refereras till i uppsatsen varit till hjälp vid analysarbetet.

1.4 Teori och perspektiv

Packer lanserade under 60-talet sin teori om att straffprocessen aktualiserar en avvägning mellan två motsatta modeller, ”the crime control model” (brottsbekämpnings- eller effektivitetsmodellen)²⁰ och ”the due process model” (legalitets- eller rättssäkerhetsmodellen)^{21,22}. I uppsatsen används

---

²⁰ Benämns härnäst brottsbekämpningsmodellen.

²¹ Benämns härnäst rättssäkerhetsmodellen.

²² Lindblom (1999) s. 626.

Packers modeller som ett analysverktyg. Modellerna används för att tolka den utvecklingsriktning som förslaget om strafflindring vid medverkan till utredning av annans brott kan komma att innebära.

Packers två modeller synliggör en grundläggande och till synes olöslig konflikt inom straffrätten. Packer beskriver att modellerna inte är märkta med *är* och *bör*. Inte heller ska någon av modellerna ses som något sorts ideal. Istället är de tänkta att synliggöra två skilda system med olika värderingar vilka konkurrerar om prioritet i den verksamma straffprocessen. Packer ämnar genom sin beskrivning visa att modellerna kan appliceras på ett urval av de problem som uppstår i olika stadier av brottmålsprocessen. Utifrån detta ska vi därefter kunna avgöra om en viss rättsstat lutar sig antingen mot brottbekämpningsmodellen eller mot rättssäkerhetsmodellen. I sammanhanget presenterar Packer två frågor: för det första, var på skalan mellan de två ytterligheter som de två modellerna representerar tycks rättsstatens nuvarande handlande kunna placeras; för det andra, vilken riktning verkar rättsstaten ta för närvarande och vilken riktning kan vi väntas oss i framtiden? Vad verkar drivkraften vara bakom denna riktning?²³

Brottbekämpningsmodellen är utformad utifrån tanken om att brottmålsförfarandets huvudsakliga funktion är att motverka brottslighet. För att uppnå syftet krävs att betydande uppmärksamhet ägnas åt effektiviteten, med vilken menas rättssystemets förmåga att utreda brott och lagföra de skyldiga.²⁴ För att brottbekämpningsmodellen ska fungera framgångsrikt måste gripande och fällande domar produceras i hög grad, det måste dessutom ske i ett sammanhang där antalet fall som behandlas är oerhört stort och där resurserna för att hantera dessa är mycket begränsade. Besluten fattas i högt tempo, vilket görs beroende av en informell karaktär och enhetlighet i brottmålsprocessen. Packer illustrerar detta med bilden av ett löpande band som för en oändlig ström av brottmål till arbetare som står redo för att avsluta ärendena. Därtill är besluten definitiva till sitt slag vilket

---

²³ Packer (1968) s. 153.

²⁴ Ibid s. 158.

beror på att antalet tillfällen för protester och invändningar från den misstänkte och den tilltalade minimeras.²⁵

Enligt brottbekämpningsmodellen avslutas ett ärende framgångsrikt när de som sannolikt är oskyldiga tidigt sällas bort från processen och att det därefter säkerställs att resterande, skyndsamt och utan tillfällen för utmaning och granskning, lagförs för sina brott. Nyckeln till modellens drift är skuldpresumtionen. Antagandet utgår från att den sällning som görs av polis och åklagare är en tillförlitlig indikator på trolig skuld. Detta innebär att när en person väl gripits och utretts för brott, utan att personen bedömts vara sannolikt oskyldig, kommer all efterföljande utredning riktad mot denne baseras på antagandet om att personen sannolikt är skyldig. Packer anger att vändpunkten, det vill säga när en person börjar betraktas som sannolikt skyldig, varierar från fall till fall. Det sker dock sannolikt långt innan dess att personen går från misstänkt till tilltalad.²⁶

Det ska understrykas att presumtionen för skuld inte är ett motsatsbegrepp till oskyldighetspresumtionen. Oskyldighetspresumtionen är en anvisning till myndighetsanställda om hur de ska gå tillväga. Skuldpresumtionen däremot är en förutsägelse för målets utgång.²⁷ Oskyldighetspresumtionen är en rättslig presumtion vilken baseras på antagandet att alla misstänkta är oskyldiga. Det är således rättssäkerhetskrav som ligger till grund för presumtionen.²⁸ Presumtionen för skuld är en faktisk presumtion som vilar på tidigare fakta, en sannolikhetsbedömning om att den tilltalade är skyldig.²⁹

I likhet med brottbekämpningsmodellen bygger rättssäkerhetsmodellen på grundtanken om att strävan efter social ordning och således brottbekämpning är en viktig del av samhällsordningen.³⁰ Packer anger att

---

²⁵ Packer (1968), s. 158 f.

²⁶ Ibid s. 160.

²⁷ Ibid s. 161.

²⁸ Nowak (2003), s. 31.

²⁹ Ibid s. 66.

³⁰ Packer (1968) s. 163.

rättssäkerhetsmodellen är att likna vid en hinderbana, i motsats till brottsäkerhetsmodellen vilken som ovan angetts beskrivs som ett löpande band. Vart och ett av straffprocessens olika stadier är utformade för att representera stora hinder, vilka ska förhindra att den misstänkte förs vidare i processen.³¹

Straffprocessen ska enligt rättssäkerhetsmodellen grunda sig i formalitet. Modellen anger den mänskliga faktorn som en risk för felaktiga beslut. I enlighet med detta anser modellen att polisens och åklagarens befogenheter ska inskränkas. Rättssäkerhetsmodellen utgår nämligen från att även dessa aktörer kan begå fel. Modellen förespråkar därför en ackusatorisk process enligt vilken den tilltalade, inför en offentlig och opartisk domstol, har rätt att yttra sig över och bemöta de anklagelser som riktas mot honom eller henne.³²

Enligt rättssäkerhetsmodellen är målet med straffprocessen minst lika mycket att skydda den oskyldige som att döma den skyldige. Detta innebär att om effektivitet kräver att genvägar tas i fråga om tillförlitlighet måste maximal effektivitet avvisas. Enligt rättssäkerhetsmodellen är maximal effektivitet lika med maximalt tyranni. Staten har makten att utsätta individen för tvångsmakt och utdömandet av straff utgör statens mest ingripande maktmedel. Eftersom makt alltid är föremål för missbruk och med anledning av den styrka som statens makt uppgår till måste straffprocessen utsättas för kontroller som hindrar den från att fungera med maximal effektivitet.³³

Rättssäkerhetsmodellen bygger på doktrinen om rättslig skuld. Doktrinen innebär att en person inte ska hållas ansvarig för ett brott enbart på grund av att det finns omständigheter, vilka baseras på tillförlitliga bevis, som med stor sannolikhet talar för att personen är skyldig. Det krävs därutöver att domstolen avgör frågan i enlighet med en rad förutsebara processuella

---

³¹ Ibid.

³² Ibid s. 163 f.

³³ Ibid s. 165 f.

regler. Däribland ställs det krav på att den tilltalade är straffmyndig, att principen om *ne bis in idem* beaktas, att brottet inte är preskriberat, att domstolen är behörig att döma i målet samt att hänsyn tas till jurisdiktionsregler.³⁴

Den största skillnaden mellan de båda modellerna är dess slutmål. Brottsbekämpningsmodellen strävar efter ett system där antalet felaktigt friade domar minimeras. Målet med modellen är att flertalet ärenden ska resultera i lagföring. Rättssäkerhetsmodellen däremot förespråkar en ordning där antalet felaktigt fällande domar minimeras.

I uppsatsen används Packers dikotomi som ett analysverktyg. Sedan modellerna utgör en dikotomi innebär det att de är gemensamt uttömmande, det vill säga förslaget om att införa en strafflindringsgrund avseende medverkan till utredning av annans brottslighet kan antingen hänföras till brottsbekämpnings- eller rättssäkerhetsmodellen. Därtill är modellerna ömsesidigt uteslutande vilket innebär att förslaget inte kan knytas till de båda modellerna utan enbart endera. Uppsatsen syftar till att undersöka straffprocessens funktion i förhållande till den föreslagna ordningen. Det krävs härvid en analys av den i betänkandet presenterade strafflindringsgrunden för att därefter kunna avgöra vilken av modellerna som förslaget ryms inom.

Som tidigare nämnt är uppsatsens forskningsfråga hänförlig till den misstänktes och den tilltalades rättssäkerhetsgarantier. Uppsatsen utgår således från den misstänktes och den tilltalades perspektiv. Det framstår därmed som naturligt att anlägga ett rättssäkerhetsperspektiv på uppsatsens analysdelar.

Rättssäkerhet är, om än etablerat, ett begrepp vars betydelse det råder stor oklarhet gällande.³⁵ Med anledning av begreppets mångtydighet är det

---

³⁴ Packer (1968) s. 166.

³⁵ Zila (1990) s. 284.

nödvändigt att närmare redogöra för vad som menas med *rättssäkerhet* i uppsatsen. Nedan beskrivs Aleksander Peczeniks och Åke Frändbergs teorier om begreppet rättssäkerhet. Att jag valt att använda mig av Peczeniks och Frändbergs respektive definition beror på att de är tongivande i många sammanhang och kompletterar varandra väl. De båda teorierna passar uppsatsens ämne och utgör värdefulla analysverktyg för besvarandet av forskningsfrågan.

Peczenik framhåller att rättssäkerhetsbegreppet ofta anses innefatta ett förutsebarhetskrav.³⁶ Detta innebär inte att förutsebarhet är det enda framstående värdet för rättstillämpningen.³⁷ Detta tydliggörs av Peczenik genom att han skiljer på *formell* och *materiell* rättssäkerhet. Den formella rättssäkerheten å ena sidan grundas på förutsebarhet. Formell rättssäkerhet föreligger när maktutövningen i hög grad kan härledas till rättsreglerna. Peczenik konstaterar att förutsebarheten ökar om rättsreglerna är generella och precisa samt om dessa regler speglar idealet om likhet inför lagen. Därtill menar Peczenik att den formella rättssäkerheten är desto bättre om rättsreglernas innehåll och rättspraxis öppet är tillgängligt för allmänheten.³⁸

Den materiella rättssäkerheten å andra sidan definieras av Peczenik som ett resultat av en avvägning mellan dels formell rättssäkerhet, dels andra etiska värden.³⁹ För att uppnå materiell rättssäkerhet krävs det att beslut, som innebär rättskipning eller myndighetsutövning, i hög grad är förutsägbara på grund av rättsnormerna och samtidigt i hög grad etiskt godtagbara.⁴⁰

Åke Frändbergs definierar rättssäkerhet såsom förutsebarhet i rättsliga angelägenheter.⁴¹ För att rättssäkerhet ska råda måste fyra nödvändiga förutsättningar vara uppfyllda:

- I. rättssystemet ska tillhandahålla svar på frågor av rättslig karaktär

---

³⁶ Peczenik (1995) s. 89.

³⁷ Ibid s. 91.

³⁸ Ibid s. 51.

³⁹ Ibid s. 95.

⁴⁰ Ibid s. 94.

⁴¹ Frändberg (2019) s. 28; Frändberg (2000) s. 274.

- II. svaren på dessa frågor ska vara klara, tydliga och adekvata
- III. svaren ska också vara lättillgängliga
- IV. man ska kunna lita på svaren.⁴²

1.5 Begreppet kronvittne

Begreppet *kronvittne* intar en central roll i uppsatsen och dess innebörd bör därmed redan inledningsvis klargöras. Det ska framhållas att det inte finns någon absolut definition av varken begreppet kronvittne eller kronvitnessystem. Däremot anses det råda enighet om att en grundläggande förutsättning för ett sådant system är att en misstänkt eller tilltalad ges fördelar i den brottsutredning eller det brottmål där han eller hon förkommer genom att medverka till utredningen av annans brottslighet.⁴³

Huruvida mindre långtgående system, bestående enbart av en strafflindringsgrund som möjliggör för domstolen att vid straffmätningen eller påföljdsvalet beakta att den tilltalade medverkat till utredningen av annans brott, omfattas av begreppet finns det dock olika uppfattningar om. Oenigheten beror på att begreppet kronvittne (*crown witness*) huvudsakligen används i anglosaxiska rättsordningar som bygger på traditionen om *common law*. I dessa rättsordningar har åklagaren en möjlighet att avgränsa brottmålets omfattning och i vart fall delvis binda rätten i påföljdsfrågan. Detta sker genom överenskommelser med den misstänkte (så kallad *plea bargaining*).⁴⁴

I uppsatsen används begreppet kronvittne i samtliga fall där den tilltalade meddelas strafflindring mot att denne medverkar till utredningen av annans brottslighet. Begreppet kronvittne och kronvitnessystem kommer således att användas även i de fall det endast är fråga om en strafflindringsgrund.

---

⁴² Frändberg (2019) s. 230; Frändberg (2000) s. 274 f.

⁴³ SOU 2021:35 s. 215 f.

⁴⁴ Ibid s. 216.

1.6 Avgränsningar

Ämnet för uppsatsen – strafflindring vid medverkan till utredning av annans brott – tar sin utgångspunkt i det författningsförslag som presenterades i betänkandet *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring*. Läsaren ska vara uppmärksam på att övriga delar av utredningen, däribland mened, övergrepp i rättsak och skyddande av brottsling, anonyma vittnen och stöd till och skydd av vittnen, inte berörs i framställningen.

Det ska framhållas att uppsatsen är framåtsyftande. Det aktuella författningsförslaget utgör ramen för diskussionen. De argument och ståndpunkter som förs fram utifrån detta anger vilka konsekvenser och resultat som *kan* vara att vänta för det fall att den föreslagna strafflindringsgrunden införs i svensk rätt. Med det sagt besvarar uppsatsen inte frågan om vad en ordning som möjliggör strafflindring vid medverkan till annans brottslighet *faktiskt* kommer att innebära. Uppsatsen ger endast, utifrån ovan angivna perspektiv och teorier, *ett möjligt svar* på frågan.

I betänkandet diskuteras huruvida det bör införas ett system som innebär att åklagaren kan fatta beslut i åtals- och påföljdsfrågan vilka sedermera är bindande för domstolen. Ett sådant system kan liknas vid det amerikanska förfarandet *plea bargaining* enligt vilket åklagaren och den tilltalade kan sluta uppgörelser med varandra rörande åtalets omfattning och påföljden. Eftersom utredning ansåg att något sådant system inte borde införas i svensk rätt kommer förfarandet inte att behandlas närmare i uppsatsen. Utredningen är således begränsad till frågan om medverkan till utredning av annans brott som en strafflindringsgrund.

Uppsatsen utgår från den misstänktes och den tilltalades perspektiv, jag bortser således från vad förslaget kan komma att innebära för övriga parter i brottmålsprocessen. Rättssäkerheten i det aktuella förslaget kommer således att analyseras i förhållande till den misstänkte och den tilltalade i synnerhet.

I den mån det finns överlappningar kommer även förslaget mått av rättssäkerhet i förhållande till rättssystemet i stort beröras.

Det är enbart de nordiska länderna som är föremål för den komparativa studien. Rättsordningar som bygger på traditionen om common law kommer härvid inte att beröras. Den geografiska avgränsningen beror på att det är av större intresse att jämföra de länder som ligger nära Sverige vad gäller rättstradition och värderingar.

1.7 Disposition

Uppsatsen är indelad i fem kapitel. Analysen i uppsatsen förs löpande och kapitlen två, tre och fyra avslutas med en delanalys. I detta inledande kapitel redogörs för bakgrunden till uppsatsämnet, uppsatsens syfte och frågeställning samt övriga utgångspunkter.

I *kapitel två* följer en redogörelse för den rättsliga regleringen på området. Beskrivningen är en nödvändig förutsättning för att förstå de rättssäkerhetsproblem som strafflindring vid medverkan till utredning av annans brott aktualiserar. Kapitlet syftar till att möjliggöra en analys av den föreslagna strafflindringsgrundens förenlighet med dels grunderna för straffprocessen och påföljdssystemet, dels den misstänktes och den tilltalades rättigheter och rättssäkerhetsgarantier i övrigt.

Därefter följer *kapitel tre* i vilket det redogörs för det i betänkandet presenterade förslaget om att införa en strafflindringsgrund avseende medverkan till utredning av annans brott. Härvid berörs även tidigare överväganden som gjorts i frågan. Delanalysen i detta kapitel bygger på den utredning som gjorts i det föregående kapitlet. Redogörelsen för förslaget möjliggör dock en djupare diskussion och analys kring i vilken mån och i vilka avseenden som den föreslagna strafflindringsgrunden kan antas komma att påverka den misstänktes och den tilltalades rättssäkerhet.

I *kapitel fyra* studeras Danmarks och Norges regelverk rörande strafflindring vid medverkan till utredning av annans brottslighet. I detta ingår att granska tillämpningen av strafflindringsgrunden i de båda länderna. Syftet med detta är att undersöka vilka resultat som bestämmelserna genererat. Härvid analyseras även om Sverige har något att lära från Danmark och Norge eller endera av dem.

Det avslutande kapitlet, *kapitel fem*, syftar till att samla svaren på uppsatsens frågeställning. I kapitlet finns en sammanfattande diskussion kring hur straffprocessens funktion kan komma att förändras om den föreslagna strafflindringsgrunden införs i brottsbalken. Kapitlet innehåller även författarens avslutande reflektioner och tankar kring framtiden.

2 DEN RÄTTSLIGA REGLERINGEN

2.1 Det svenska påföljdssystemet

2.1.1 Inledning

Det svenska påföljdssystemet är utformat utifrån principerna om proportionalitet, ekvivalens och förutsebarhet. Vid straffmätningen är det brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde som är avgörande. Individuella hänsynstaganden kan dock i viss utsträckning tas enligt de så kallade billighetsskälerna.⁴⁵ Dessa möjliggör bland annat att hänsyn tas till att den tilltalade har medverkat till utredning av *egen* brottslighet.⁴⁶ Däremot finns det i dagsläget ingen reell möjlighet för domstolen att vid påföljdsbestämningen beakta att den tilltalade medverkat till utredning av *annans* brott.

I avsnittet beskrivs grunderna för det svenska påföljdssystemet. Eftersom strafflindringsgrunderna i 29 kap. 5 § BrB är av särskilt intresse för framställningen beskrivs dessa mer utförligt. Avsnittet syftar till att ge läsaren en överblick av grundläggande principer och bestämmelser rörande straffmätning sedan dessa kan komma att påverkas av förslaget att införa en ny strafflindringsgrund avseende medverkan till utredning av annans brottslighet.

2.1.2 Principerna om proportionalitet, ekvivalens och förutsebarhet

Att straffvärdet utgör det centrala elementet vid straffmätningen är ett uttryck för den vikt som bör läggas vid principerna om proportionalitet och ekvivalens. Principerna innebär att svårare brott ska straffas strängare än

---

⁴⁵ SOU 2021:35 s. 20.

⁴⁶ Ibid s. 21.

lindrigare brott och att lika svåra brott ska ge lika stränga straff. Genom en uttrycklig förskrift om straff ska bestämmas med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning samt inom ramen för den tillämpliga straffskalan markeras detta ytterligare. Principiellt innebär detta att domstolen vid en straffvärdesbedömning ska utgå från den allmänna värdering som lagstiftning ger uttryck för samt dessutom efterfölja de principer som rättspraxis har utvecklat.⁴⁷ I fråga om proportionalitet mellan brott och straff ska straffskalan nämnas, genom denna anges nämligen hur klandervärd en viss typ av brottslighet är i förhållande till andra kriminaliserade gärningar.⁴⁸

Bestämmelserna om påföljdsbestämning ämnar därutöver verka för en förutsebar straffrättskipning.⁴⁹ I fråga om påföljdssystemet innebär förutsebarhet att gemene man utifrån straffrättsystemet har möjlighet att göra en kalkyl bestående av rimliga beräknade straffrättsliga reaktioner på ett visst konkret beteende.⁵⁰

2.1.3 Straffmätning

Av 29 kap. 1 § BrB följer att straff ska bestämmas med utgångspunkt i brottets straffvärde.⁵¹ Straffvärdet ska i första hand ge uttryck för brottets grad av förkastlighet och begreppet utgör därmed en funktion av den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit och gärningsmannens skuld så som den kommit till uttryck i gärningen.⁵²

Nästa led i straffmätningen, efter det att straffvärdet fastställts, är att beakta sådana straffskärpande och straffmildrande omständigheter som inte är

---

⁴⁷ Prop. 1987/88:120 s. 77 f.; Bäcklund m.fl., Brottbalken, En kommentar (1 jan. 2021, Version 18, JUNO), kommentaren till 29 kap. 1 §.

⁴⁸ Träskman (2003) s. 175.

⁴⁹ Bäcklund m.fl., Brottbalken, En kommentar (1 jan. 2021, Version 18, JUNO), kommentaren till 29 kap.

⁵⁰ Ågren (2013) s. 89 f.

⁵¹ Ågren, Brottbalk (1962:700) 29 kap. 1 §, Lexino 2020-01-01.

⁵² Jareborg och Zila (2017) s. 105.

hänförliga till brottet och som således inte påverkar straffvärdet.⁵³ I skärpande riktning ska domstolen enligt 29 kap. 4 § BrB ta hänsyn till den tilltalades tidigare brottslighet.⁵⁴ Vidare anges i 29 kap. 5 § BrB strafflindringsgrunder, vilka brukar benämnas *billighetsskäl*, som rätten ska ta hänsyn till vid straffmätningen.⁵⁵ Dessa redogörs närmare för i nästa avsnitt. Vid straffmätningen beaktas även i förekommande fall redan avtjänad påföljd och huruvida påföljdseftergift kan meddelas. Slutligen sker eventuell avräkning på grund av processuellt frihetsberövande.⁵⁶

2.1.4 Straffindring

Risken med ett påföljdssystem som enbart tar hänsyn till omständigheter relevanta för straffvärdet är att det blir allt för fyrkantigt och således medför oskäligen resultat. Systemet måste därmed, framförallt av humanitetsskäl, i viss utsträckning tillåta individuella hänsynstaganden.⁵⁷ De så kallade billighetsskälen regleras i 29 kap. 5 § BrB. Samtliga är viss mån relaterade till gärningsmannen och knutna till vad som hänt efter det begångna brottet.⁵⁸ I det följande återges bestämmelsen i 29 kap. 5 § BrB:

Vid straffmätningen ska rätten utöver brottets straffvärde i skälig omfattning beakta

1. om den tilltalade till följd av brottet drabbats av allvarlig kroppsskada,
2. om den tilltalade till följd av hög ålder eller dålig hälsa skulle drabbas oskäligt hårt av ett straff utmätt efter brottets straffvärde,
3. om en i förhållande till brottets art ovanligt lång tid förflutit sedan brottet begicks,

---

⁵³ Jareborg och Zila (2017) s. 123.

⁵⁴ Ågren, Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 4 §, Lexino 2020-01-01.

⁵⁵ SOU 2021:35 s. 170.

⁵⁶ Jareborg och Zila (2017) s. 123.

⁵⁷ Prop. 2014/15:37 s. 13.

⁵⁸ Ågren, Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 5 §, Lexino 2020-01-01.

4. om den tilltalade efter förmåga försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa skadliga verkningar av brottet,
5. om den tilltalade frivilligt angett sig eller lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet,
6. om den tilltalade förorsakas men till följd av att han eller hon på grund av brottet utvisas ur riket,
7. om den tilltalade förorsakas men till följd av att han eller hon på grund av brottet blir eller kan antas bli avskedad eller uppsagd från anställning eller drabbas av annat hinder eller synnerlig svårighet i yrkes- eller näringsutövning,
8. om ett straff utmätt efter brottets straffvärde skulle framstå som oproportionerligt strängt med hänsyn till andra rättsliga sanktioner till följd av brottet, eller
9. om någon annan omständighet påkallar att den tilltalade får ett lägre straff än brottets straffvärde motiverar

Föreligger omständighet som avses i första stycket, får rätten, om särskilda skäl påkallar det, döma till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet.

Sedan dess införande 1989 har bestämmelsens utformning genomgått förändringar. Bland annat infördes 2015 strafflindringsgrunden som tar sikte på medverkan vid utredning av egen brottslighet som en del av punkt 5.⁵⁹ Beträffande motiven för billighetsskälens angavs i förarbetena att det, vid sidan av straffvärdet, bedömdes finnas flertalet omständigheter som var av sådan karaktär att det skulle framstå som orättfärdigt för det fall att rätten inte fäste avseende vid dessa vid påföljdsbestämningen.⁶⁰ En utgångspunkt är därmed att billighetsskälens ger uttryck för en rättvis behandling av

---

⁵⁹ SOU 2021:35 s. 171.

⁶⁰ Prop. 1987/88:120 s. 119.

gärningsmannen.⁶¹ Detta genom att det görs en avvägning mellan olika hänsyn. I och med denna avvägning synliggörs och beaktas den enskilde gärningsmannen och omständigheter knutna till denne personligen.⁶²

I detta sammanhang är det framförallt punkterna 4, 5 och 9 som är av intresse. Straffflindring enligt den fjärde punkten omfattar många olika agerande från gärningsmannens sida. Exempelvis kan de skadliga verkningarna av en misshandel förebyggas genom att gärningsmannen hjälper målsäganden till sjukhus. Likaså kan den som begått brottet mened berätta sanningen och den som tillgripit något kan återlämna godset. Vid bedömningen av huruvida den dömda försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa brottets skadliga verkningar ska enligt bestämmelsens ordalydelse hänsyn tas till dennes förmåga. Begreppet tar inte enbart sikte på ekonomiska möjligheter utan även andra omständigheter som är hänförliga till gärningsmannens personliga situation inbegrips. För att straffflindring enligt denna punkt ska aktualiseras tycks det även, enligt förarbetena, krävas att agerandet sker på eget initiativ och att beteendet visar på en i handling visad ånger. Normalt bör bestämmelsen därmed främst tillämpas i de fall när gärningsmannens handlande sker innan dess att han vet om att han avslöjats, även om det inte är uteslutet att bestämmelsen kommer i fråga också när åtgärder vidtas efter upptäckten.⁶³

Att gärningsmannen anger sig själv och självmant berättar om det brott han har begått kan anses visa på en vilja att göra rätt för sig eller att minska brottets skadeverkningar. Ett liknande resonemang som ligger bakom punkten 4 kan därmed sägas ligga till grund för den del av punkten 5 som anger att rätten, vid straffmätningen, ska beakta om den tilltalade frivilligt angett sig själv.⁶⁴ Detta ligger även i linje med de uttalanden som görs i förarbetena, där det framhålls att det är angivelsen i sig som är det väsentliga och inte att densamma underlättar polisens arbete.

---

⁶¹ Jareborg och Zila (2017) s. 131.

⁶² Ågren (2013) s. 17.

⁶³ Prop. 1987/88:120 s. 91 f.

⁶⁴ SOU 2021:35 s. 174.

Efter förslag från Påföljdsutredningen infördes 2015, som en del av punkten 5, bestämmelsen om strafflindring vid medverkan till utredning av egen brottslighet. I förarbetena angavs att strafflindringsgrunden är tillämplig på samtliga brottstyper, däremot krävs det för strafflindring enligt bestämmelsen att den tilltalades utredningsmedverkan ska ha varit av viss dignitet. Utredningen ska därmed, genom de lämnade uppgifterna, väsentligen ha underlättats eller påskyndats. Eftersom den tilltalade kan medverka i utredning på erforderligt sätt utan att erkänna brott är ett erkännande i sig varken en nödvändig eller tillräcklig förutsättning för att strafflindring ska komma i fråga. Bedömningen ska istället göras i det enskilda fallet utifrån samtliga relevanta omständigheter.⁶⁵

I fråga om motiven till strafflindring vid utredningsmedverkan angavs flera utgångspunkter. Till att börja med ansågs det, i likhet med vad som sagts ovan gällande punkten 4 och första delen av punkten 5, rimligt att en tilltalad som, genom att medverka till utredningen av det egna brottet, ger uttryck för ånger och ansvarstagande får en fördel vid påföljdsbestämningen. En sådan reglering kunde även bidra till att utrednings- och lagföringsprocessen effektiviseras samtidigt som resurser för utredning av annan brottslighet frigörs. Vidare uttalades i förarbetena att en motsvarande strafflindringsgrund finns i flera andra nordiska länder.⁶⁶ En ordning där utredningsmedverkan kan beaktas vid straffmätningen ansågs även indirekt kunna bidra till främjandet av respekten för rättsväsendet.⁶⁷ Ordningen kunde samtidigt antas medföra flera fördelar sett utifrån ett brottsofferperspektiv.⁶⁸

Viss kritik riktades vid tidpunkten mot införandet av strafflindringsgrunden för utredningsmedverkan. Thomas Olsson anförde i en artikel i Svensk Juristtidning att det ytterst är frågan om ett paradigmskifte. Olsson framhöll att utvidgningen av billighetsskälerna mycket väl kan ses som ett första steg

---

⁶⁵ Prop. 2014/15:37 s. 38 f.

⁶⁶ Ibid s. 14.

⁶⁷ SOU 2021:35 s. 174.

⁶⁸ Prop. 2014/15:37 s. 18.

mot ett renodlat kronvitnesssystem och att det på sikt blir svårt att se hur det ska gå att undvika att ett sådant system införs i svensk rätt.⁶⁹ Anledningen till detta beskrivs av Olsson vara att de grunder som motiverar att hänsyn tas till billighetsskäl radikalt förändras i och med utvidgningen och de överväganden som ligger bakom denna.⁷⁰

Beträffande den allmänt hållna punkten 9 har det i propositionen och även i praxis uttalats att omständigheterna som påkallar att gärningsmannen får ett mildare straff än vad straffvärdet motiverar ska vara jämförbara och lika tungt vägande som de övriga mer distinkta punkterna. Vidare ska de vara hänförliga till den dömda personligen alternativt till vad som inträffat efter brottet. Under denna punkt faller situationer som är mindre vanligt förekommande och som därmed inte specificerats närmare.⁷¹

I fråga om hur mycket straffet bör sättas ned vid förekomsten av ett eller flera billighetsskäl framhålls i doktrinen att något generellt svar inte kan ges sedan omständigheterna skiljer sig alltför mycket från fall till fall. Vid bedömningen ställs strafflindringen i relation till brottslighetens straffvärde. I sammanhanget nämns ett eller flera års straffnedsättning i de fall där det rör sig om mycket höga straffvärden och där billighetsskäl är särskilt starka. Beträffande kortare fängelsestraff ges en eller annan månads reduktion som ett riktvärde. Det poängteras även att billighetsskäl uppenbarligen kan föranleda att ett livstidsstraff ersätts av ett tidsbestämt fängelsestraff.⁷² I samband med en lagändring 2010 uttalade lagstiftaren att det vid straffvärdebedömningarna bör vara en större spännvidd⁷³, med detta menades att såväl försvårande som förmildrande omständigheter borde få ett tydligare genomslag än vad som hittills framkommit i praxis.⁷⁴

---

⁶⁹ Olsson (2010) s. 489 f.

⁷⁰ Ibid s. 483.

⁷¹ Prop. 1987/88:120 s. 95 f.; Ågren, Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 5 §, Lexino 2020-01-01.

⁷² Borgeke och Heidenborg (2016) s. 223.

⁷³ Prop. 2009/10:147 s. 27 f.

⁷⁴ NJA 2012 s. 826 (p. 64); Borge och Heidenborg (2016) s. 223.

2.2 Kronvitnesssystemets förenlighet med rätten till en rättvis rättegång

2.2.1 Inledning

Syftet med avsnittet är att beskriva några av de centrala rättigheterna som den misstänkte och den tilltalade åtnjuter under brottmålsprocessen. Avsnittet tar sin grund i artikel 6 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.⁷⁵ Beskrivningen är betydelsefull eftersom rättigheterna kan komma att inskränkas för det fall den föreslagna strafflindringsgrunden införs i brottsbalken.

Att anklagelser om brott ska kunna prövas av en domstol är en grundläggande rättssäkerhetsgaranti. För att tillgodose ändamålet krävs det dessutom att domstolsprövningen inbegriper tillfredsställande rättssäkerhetsgarantier. Bestämmelser om detta finns i artikel 6 Europakonventionen, vilken garanterar envar rätten till en rättvis rättegång.⁷⁶

Den första punktens innehåller allmänna rekvisit för att en rättegång ska vara rättvis. I den andra punkten återfinns oskyldighetspresumtionen och i den tredje punkten stadgas vissa minimirättigheter som den tilltalade åtnjuter under förfarandet, däribland kontradiktionsprincipen. Till grund för bedömningen av huruvida en rättegång är rättvis och rättssäker ligger även principer som inte direkt går att utläsa ur artikeln. Dessa ska istället tolkas in under begreppet ”rättvis rättegång”. Den mest väsentliga bland dessa anses vara principen om vapenlikhet, *equality of arms*.⁷⁷

---

⁷⁵ Benämns här efter Europakonventionen.

⁷⁶ Danelius (2015) s. 158.

⁷⁷ Nowak (2003) s. 76.

2.2.2 Praxis från Europadomstolen rörande kronvittnen

Av Europadomstolen framhålls att arrangemang där en misstänkt får straffnedsättning som ett resultat av att han eller hon erkänner brott eller annars i väsentlig grad samarbetar med polis eller åklagare är allmänt förekommande i europeiska straffrättssystem. Det i sig är inte problematiskt i förhållande till artikel 6 Europakonventionen. Att den misstänkte, efter att ha lämnat sådan information i utbyte mot strafflindring, delges ett sannolikt straff väcker inte heller tvivel rörande huruvida förfarandet är förenligt med rätten till en rättvis rättegång.⁷⁸ Enligt domstolen kan en konventionskränkning endast komma i fråga om någon av följande omständigheter föreligger:

- I. diskrepansen mellan påföljden som döms ut å ena sidan efter ett erkännande och å andra sidan i en sedvanlig rättegång är så pass stor att det därmed ställs en otillbörlig press på den tilltalade att erkänna brott fastän han eller hon i själva verket är oskyldig,
- II. den misstänkte pressas till en åtalsuppgörelse (s.k. plea bargain) på ett sätt som strider mot den tilltalades rätt att inte behöva medverka till utredningen av sin egen skuld, eller
- III. det framstår som att åtalsuppgörelse är det enda medlet för att undvika ett straff av sådan stränghet att det innebär en kränkning av artikel 3 Europakonventionen (förbud mot tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning).⁷⁹

Även målet *Cornelis mot Nederländerna* är av intresse i sammanhanget. I målet behandlas vikten av att en rättvis rättegång säkerställs för den person som ett kronvittne lämnar uppgift om. Omständigheterna i fallet var följande, den holländska polisen genomförde år 1996 tillslag mot flertalet kokainleveranser vilket bland annat resulterade i gripandet av Z. Åklagaren i målet kom senare att söka träffa en överenskommelse med Z med

---

⁷⁸ Babar Ahmad m.fl. v the United Kingdom, nos. 24027/07, 11949/08 and 36742/08, beslut meddelat den 6 juli 2010, p. 168.

⁷⁹ Ibid.

innebörden att Z lämnade uppgifter om sin egen och andra personers brottslighet i utbyte mot strafflindring. Någon överenskommelse träffades emellertid aldrig men däremot uttalade sig Z under förhandlingarnas gång om andra personers brott, däribland Cornelis. Mot bakgrund av dessa uppgifter, vilka spelades in, dömdes Cornelis för inblandning i en kriminell organisation. Cornelis gjorde därefter gällande att det gjorts en inskränkning av rätten till en rättvis rättegång enligt artikel 6 Europakonventionen sedan han inte fått tillgång till visst förundersökningsmaterial. Dokumenten efterfrågades i syfte att utreda huruvida uppgörelsen mellan Z och åklagaren varit laglig.

Europadomstolen avslog Cornelis ansökan med motiveringen att domen inte baserats på bevisning som uppkommit i strid med sökandens rätt att försvara sig. Europadomstolen konstaterade att de efterfrågade dokumenten inte utgjorde materiell bevisning samt att såväl den inhemska domstolen som Cornelis och hans försvarare haft kännedom om arrangemanget och att de fått möjligheten att utförligt förhöra Z för att kunna bedöma hans trovärdighet och tillförlitlighet.⁸⁰

2.2.3 Oskyldighetspresumtionen

Oskyldighetspresumtionen innebär en rätt för den misstänkte att bli behandlad som oskyldig genom samtliga delar av det straffprocessuella förfarandet. Presumtionen upphör att gälla först när en eventuellt fällande dom meddelats och därefter vunnit laga kraft. Ytterst syftar oskyldighetspresumtionen tillförsäkra att ingen döms oskyldig och presumtionen utgör i och med detta en del av det processuella rättsskyddet.

Vid en tillämpning av oskyldighetspresumtionen uppstår en krock mellan två till synes svårförenliga intressen; skyddet för individen och säkerställandet av en effektiv rättstillämpning. Med anledning av detta måste det göras en avvägning mellan å ena sidan oskyldighetspresumtionens

---

⁸⁰ Arnold G. CORNELIS v the Netherlands, no. 994/03, dom meddelad den 25 maj 2004.

följder i fråga om det processuella rättsskyddet för den enskilde och å andra sidan presumptionens följder i fråga om en effektiv brottmålsprocess.⁸¹

Oskyldighetspresumtionen är som tidigare anförts en rättslig presumtion som motiveras av rättssäkerhetskrav.⁸² Presumtionen förknippas många gånger med satsen ”hellre fria tio skyldiga än fälla en oskyldig”. Oskyldighetspresumtionen ställer därmed upp ett krav på att de rättsvårdande myndigheterna ska prestera en fullständig och korrekt utredning som kan läggas till grund för ett avgörande. Vidare associeras oskyldighetspresumtionen med principen om parternas likställdhet vilken det redogörs för i ett kommande avsnitt. I sammanhanget syftar oskyldighetspresumtionen till att jämna ut obalansen till statens fördel.⁸³

2.2.4 Kontradiktionsprincipen

Kontradiktionsprincipens innebörd kan även uttryckas med satsen *audiatur et altera pars*.⁸⁴ Satsen betyder ungefär *den andra parten ska också höras*. I ett kontradiktoriskt rättegångsförfarande står två (eller flera) parter mot varandra. De båda tillåts ta del av den andra partens yrkande, grunder, bevisning och argumentation. Därtill har de båda rätt att bemöta vad den andra fört fram, för detta ska en part få tillräcklig med tid på sig.⁸⁵

Flertalet regler i Europakonventionen ställer krav på att bevisföringen i en rättegång ska vara kontradiktorisk. Däribland måste rätten se till att båda parter har lika goda möjligheter att lägga fram bevisning för sin sak. Den tilltalade ska även ges möjlighet att pröva bevisvärdet av den bevisning som läggs fram av åklagaren. Detta sker vanligen genom att den tilltalade eller dennes försvarare motförhör vittnet eller annan förhörsperson som åberopats av åklagaren.⁸⁶

---

⁸¹ Nowak (2003) s. 19.

⁸² Se avsnitt 1.4; Nowak (2003) s. 31 f.

⁸³ Nowak (2003) s. 50.

⁸⁴ Bring, Diesen och Andersson (2019) s. 112; Edelstam, Ekelöf och Heuman (2009) s. 30.

⁸⁵ Edelstam, Ekelöf och Heuman (2009) s. 30.

⁸⁶ Ibid s. 31.

Kontradiktionsprincipen är nära sammanhängande med principen om parternas likställdhet vilken redogörs för nedan. Det finns inga precisa skiljelinjer dem emellan varför de i viss mån överlappar varandra.

2.2.5 Principen om parternas likställdhet

Det är uppenbart att det i förhållandet mellan åklagaren och den tilltalade i en brottmålsprocess råder obalans. Principen om parternas jämlikhet är ett uttryck för strävan om att skapa balans i förhållandet mellan parterna och har sin grund i föreställningen om att den som åtalas för en gärning ska ha en rättvis möjlighet att kunna försvara sig.⁸⁷

Principen innebär att båda parterna i en domstolsprocess ska ha lika möjligheter att kunna lägga fram sin sak.⁸⁸ Därtill medför principen att de processuella reglerna och tillämpningen av dessa inte får gynna den ene på den andres bekostnad.⁸⁹ I detta ligger således att ingen utav parterna ska ha ett processuellt övertag.⁹⁰ I fråga om brottmål är tanken dock inte att åklagaren och den tilltalade ska ha samma processuella rättigheter. Principer ger istället uttryck för att när det gäller parternas möjlighet att föra sin talan får den tilltalade inte ha sämre möjligheter än åklagaren.⁹¹ I sammanhanget ska oskyldighetspresumtionen och de nära förbundna principerna om *favor defensionis* och *in dubio pro reo* nämnas. I och med dessa utjämnas nämligen styrkeförhållandena mellan parterna.⁹²

2.3 Förundersökningens rättsliga grunder

Grunderna för förundersökningens bedrivande regleras i 23 kap. RB. Kapitlet är emellertid inte heltäckande. I 24–28 kap. RB och i författningar

---

⁸⁷ Nowak (2003) s. 60.

⁸⁸ Ibid s. 76.

⁸⁹ Edelstam, Ekelöf och Heuman (2009) s. 33.

⁹⁰ Nowak (2003) s. 76.

⁹¹ Edelstam, Ekelöf och Heuman (2009) s. 33.

⁹² Nowak (2003) s. 60 f.

utanför balken finns exempelvis reglerna om tvångsmedelsanvändning. Bestämmelser som aktualiseras under en sådan utredning finns därutöver i förundersökningskungörelsen (FUK), vilken innehåller kompletterande verkställighetsföreskrifter, Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd samt Åklagarmyndighetens riktlinjer. Regeringsformen och Europakonventionen innehåller båda bestämmelser om mänskliga fri- och rättigheter och utgör även de för förundersökningen väsentliga författningar.⁹³

Statens möjligheter att utöva tvång och våld mot individen har motiverat de i grundlag, lag och konventioner uppställda reglerna till skydd för den enskildes rättigheter gentemot myndigheter. Syftet med normerna är att förhindra godtycke, maktmissbruk och rättsövergrepp samt garantera att den enskilde inte utsätts för onödigt lidande. De innebär emellertid också att effektiviteten hos de brottsbekämpande myndigheterna bromsas.⁹⁴

Sedan brottsutredarnas effektivitet begränsas av reglerna finns det en risk för att polis och åklagare tänjer på gränserna och tolkar dem till deras förmån. Det vanligaste sättet genom vilket misstänkta undandras sina rättigheter torde vara genom bristande upplysning från polisen. Den misstänkte hamnar i både ett rättsligt och psykologiskt underläge om denne inte får information om sina positiva rättigheter eller vad som gäller i övrigt.⁹⁵ Med anledning av detta finns i 12 § och 12 a § FUK en upplysningsplikt när det gäller den misstänktes positiva rättigheter.⁹⁶

Det finns flertalet principer som reglerar hur en förundersökning ska bedrivas. Det åligger bland annat både den som leder en förundersökning (åklagare eller annan undersökningsledare) och de eller den som biträder

---

⁹³ Bring, Diesen och Andersson (2019) s. 39 och 54.

⁹⁴ Ibid s. 69.

⁹⁵ Ibid s. 69.

⁹⁶ Ibid s. 71.

undersökningsledaren (polismän och andra som utför utredningsåtgärder) att iakta objektivitetsprincipen.⁹⁷

I det följande redogörs för rätten att underrättas om rättigheter och objektivitetsprincipen. Redogörelsen fyller en funktion eftersom de båda kan komma att påverkas för det fall att det införs en strafflindningsgrund avseende medverkan till utredning av annans brott.

2.3.1 Rätten att underrättas om rättigheter

Enligt 12 § FUK ska den som skäligen misstänks för brott i samband med underrättelsen om misstanken också informeras om de rättigheter som denne har som misstänkt. I uppräknningen nämns rätten att anlita försvarare, rätten att under vissa förutsättningar få en offentlig försvarare förordnad, rätten att få information om förändringar av misstanken samt rätten att ta del av utredningsmaterial i den mån det kan ske utan men för utredningen, rätten att vid behov biträdas av tolk och få väsentliga handlingar översätta och slutligen rätten att inte behöva yttra sig över misstanken och inte heller i övrigt medverka till utredningen av sin egen skuld.

Därutöver stadgas i 12 a § FUK att den som anhålls eller häktas utan dröjsmål ska få skriftlig information om rättigheterna enligt ovan nämnda 12 § FUK. Därtill innehåller paragrafen vissa ytterligare rättigheter som gäller i fråga om frihetsberövade.

2.3.2 Objektivitetsprincipen

Av 23 kap. 4 § RB följer att en förundersökning ska bedrivas objektivt. Paragrafen stadgar även att förundersökningsledaren och dess biträde ska eftersöka, ta till vara och beakta bevis och andra omständigheter som talar såväl till den misstänktes fördel som till dennes nackdel. Detta innebär att

---

⁹⁷ Lindberg, Rättegångsbalk (1942:740) 23 kap. 4 §, Lexino 2020-12-01.

förundersökningen ska bedrivas brett, allsidigt och förutsättningslöst.⁹⁸ Bestämmelsen gäller såväl före som under rättegången och för såväl åklagaren som polis.⁹⁹ Objektivitetsprincipen syftar till att garantera att beslut under förundersökningen och bedömningen i åtalsfrågan fattas på ett så tillförlitligt förundersökningsmaterial som möjligt. Principen skapar således förutsättningar för en rättssäker process¹⁰⁰ och kan ytterst sägas syfta till att förhindra att oskyldiga personer döms för brott.¹⁰¹

Det ska framhållas att åklagare kritiserats av JO i flertalet fall de senaste åren för bristande objektivitet. JO har framhållit att det är åklagarens uppgift att även pröva huruvida en viss uppgift kan tänkas vara av betydelse för den misstänktes försvar.¹⁰² Ställningstagandena grundar sig på innehållet i artikel 6 Europakonventionen och den praxis som bildats i Europadomstolen kring tolkningen av bestämmelsen.¹⁰³ I sammanhanget understryker JK att det för uppfattningen av om brottsbekämpande myndigheter agerar objektivt inte bara är av betydelse vad som görs utan även hur det görs.¹⁰⁴ Utöver att inverka på valet av utredningsåtgärder är objektivitetsprincipen således av betydelse för hur dokumentationen ska gå till och hur åtgärderna och dess resultat ska kommuniceras till den misstänkte och dess försvarare.¹⁰⁵

Vid intervjun med försvarsadvokaten Jesper Montan frågade jag honom om han tror att objektivitetsprincipen kan komma att påverkas för det fall att den föreslagna strafflinningsgrunden införs i brottsbalken. Montan svarade att i det här fallet får åklagaren uppgifterna serverade på ett fat och utredningen ser därmed ut att bli mycket lättare. Detta kan komma att styra inriktningen på ett sätt som gör att man enkelt kan få ett så kallat

---

⁹⁸ Bring, Diesen och Andersson (2019) s. 66.

⁹⁹ Ibid s. 73.

¹⁰⁰ Lindberg, Rättegångsbalk (1942:740) 23 kap. 4 §, Lexino 2020-12-01.

¹⁰¹ SOU 2011:45 s. 118.

¹⁰² Lindberg, Rättegångsbalk (1942:740) 23 kap. 4 §, Lexino 2020-12-01; JO 2007/08 s. 87; JO 2010/11 s. 119.

¹⁰³ Lindberg, Rättegångsbalk (1942:740) 23 kap. 4 §, Lexino 2020-12-01.

¹⁰⁴ JK:s beslut den 23 april 2014, dnr 7718-11-21 m.fl.

¹⁰⁵ Lindberg, Rättegångsbalk (1942:740) 23 kap. 4 §, Lexino 2020-12-01.

tunnelseende. Detta är farligt eftersom det kan leda till att man glömmer bort att göra vissa andra utredningsåtgärder.¹⁰⁶

2.4 Delanalys

I avsnittet analyseras hur grunderna för det svenska påföljdssystemet kan komma att förändras för det fall att den föreslagna strafflindringsgrunden införs i brottsbalken. Därutöver diskuteras huruvida ett system där en tilltalad ges strafflindring i utbyte mot medverkan till utredning av annans brott kan införas i svensk rätt utan att det sker en inskränkning av den misstänktes och den tilltalades rättigheter och rättssäkerhet i övrigt.

Den föreslagna strafflindringsgrunden avseende medverkan till utredning av annans brott gör det närmast omöjligt att upprätthålla principerna om proportionalitet och ekvivalens som varit styrande för det svenska påföljdssystemet allt sedan 1989. Inskränkningen i de grundläggande principerna beror på att straffvärdet får en allt mindre roll vid straffmätningen sedan ”billighetsskälerna” utvidgas och tillåts få en ökad betydelse. Ett så kallat kronvittnessystem, även om det enbart består av en strafflindringsgrund, strider därmed uttryckligen mot fundamentala grundsatser i det svenska påföljdssystemet.

Såsom det redogjorts för ovan var grundtanken vid införandet av 29 kap. 5 § BrB att bestämmelsen skulle omfatta omständigheter som ansågs orättfärdiga att inte beakta vid straffmätningen eller påföljdsvalet. I fråga om den föreslagna strafflindringsgrunden gällande medverkan till utredning av annans brottslighet är det närmast uteslutande effektivitetsskäl som motiverat författningsförslaget. Det aktuella förslaget medför således att skälerna som berättigar att hänsyn tas till annat än brottets straffvärde grundligt förändras. Individuella hänsynstaganden ersätts av det samhällsliga intresset av att brott utreds.

---

¹⁰⁶ Intervju med advokat Jesper Montan den 2 december 2021.

Utifrån den praxis från Europadomstolen som det redogjorts för ovan får det konstateras att en ordning som medger strafflindring för en tilltalad i utbyte mot att denne lämnar uppgifter om annans brott i teorin är förenlig med artikel 6 Europakonventionen. Europadomstolens ståndpunkt är att varken ett system som innebär att den misstänkte gärningsmannens medverkan till utredning av annans brott kan beaktas vid straffmätningen eller ett mer utpräglat kronvitnesssystem principiellt står i strid med rätten till en rättvis rättegång. För att det inte ska ske en kränkning av artikel 6 Europakonventionen krävs det dock att systemet utformas på ett sätt som säkerställer att den misstänkte eller tilltalade lämnar uppgifterna av fri vilja och att han eller hon har full insikt om informationsförmedlingens konsekvenser.

För att den person som uppgifterna avser ska kunna ta ställning till hur uppgiftslämnandet har påverkat bevisningen mot denne krävs det att personen får kännedom om den överenskommelse som träffats mellan åklagaren och uppgiftslämnaren samt vilken straffreduktion som åklagaren anser att den som lämnat uppgifterna bör komma i åtnjutande av. Detta bekräftas av Europadomstolen i avgörandet *Cornelis mot Nederländerna*. I målet hade nämligen Cornelis och hans försvarare garanterats insyn och rättegångsförfarandet bedömdes därför som rättvist.

Frågor om insynsrätt kan likväl knytas till det tjänsteåliggande som objektivitetsplikten innebär för förundersökningsledare och dess biträde. Detta eftersom objektivitetsplikten styr hur utredningsåtgärder dokumenteras och hur den misstänkte och dennes försvarare får kännedom om åtgärderna och dess resultat. Även kontradiktionsprincipen är förenad med rätten till insyn. I detta sammanhang innebär principen att den tilltalade som uppgifterna avser har rätt att ta del av de lämnade uppgifterna för att på så sätt kunna bemöta och kommentera dessa. Den tilltalade som uppgifterna avser ska vidare ges möjlighet att genom sin försvarare hålla motförhör med den som lämnat uppgifterna.

Beträffande den tilltalades grundläggande rättigheter uppgav försvarsadvokaten Jesper Montan att det är självklart att både oskyldighetspresumtionen och principen om parternas likställdhet kan komma att naggas i kanten.¹⁰⁷ I fråga om oskyldighetspresumtionen föreligger det en beaktansvärd risk för att polis och åklagare håller uppgiftslämnaren om ryggen och litar fullständigt på dennes uppgifter. Den som uppgifterna avser kommer i och med detta inte att fullt ut betraktas som oskyldig.

Rörande principen om parternas likställdhet får det anses stå klart att det inte är rättvist att hävda att åklagaren och den tilltalade är att anse som två jämbördigt lika och starka parter. Förutom sin enorma kunskap om brottmålsprocessen har åklagaren dels Åklagarmyndighetens samlade resurser, dels Polismyndighetens utredningsresurser till sitt förfogande. Den tilltalade biträds i bästa fall av en offentlig försvarare men saknar ytterligare hjälpmedel. Förslaget om att införa en ny strafflindringsgrund avseende medverkan till utredning av annans brottslighet innebär att vågskålen tippas ytterligare till fördel för åklagaren. I nära samband med detta står kontradiktionsprincipen. Den föreslagna strafflindringsgrunden ger åklagaren, i förhållande till den tilltalade som uppgifterna avser, ett övertag i fråga om bevisning sedan åklagaren kan använda sig av uppgiftslämnaren i sin bevisföring.

Att förundersökningen bedrivs objektivt blir särskilt viktig i det här sammanhanget när det finns incitament för den misstänkte att lämna felaktigt uppgifter avseende annans brottslighet. Det är av stor vikt att åklagaren och polisen tittar på de lämnade uppgifterna förutsättningslöst och aktivt undersöker huruvida det finns omständigheter som talar för att uppgifterna är förvrängda. Samtidigt finns det, som Jesper Montan påpekat, en risk för att den mänskliga faktorn spelar in och att åklagaren och de biträdande poliserna inte kontrollerar de lämnade uppgifterna utan förlitar sig på att dessa är riktiga.

---

¹⁰⁷ Intervju med advokat Jesper Montan den 2 december 2021.

Det ska även understrykas att strafflindringsgrunden tar sikte på svårutredd organiserad brottslighet och att det hör till ovanligheterna att misstänkta gärningspersoner lämnar uppgifter som kan hjälpa utredningen framåt i de här fallen. Risker för att förundersökningsledaren och dess biträde drabbas av så kallat tunnelseende blir inte mindre i och med detta.

Införandet av den föreslagna strafflindringsgrunden medför således betänkligheter, framförallt beträffande oskyldighetspresumtionen, parternas likställdhet, objektivitetsprincipen och kontradiktionsprincipen. Därtill sätts principerna om proportionalitet, ekvivalens och förutsebarhet ur spel. För att den misstänkte och den tilltalade ska kunna garanteras en rättssäker prövning ställs det därmed höga krav på lagstiftningens utformning. För att den föreslagna strafflindringsgrunden ska kunna införas utan att det sker en kränkning av den misstänktes och den tilltalades rättigheter krävs det nämligen att bestämmelsen är förutsebar.

3 STRAFFLINDRING VID MEDVERKAN TILL UTREDNING AV ANNANS BROTT

3.1 Inledning

Förevarande kapitel redogör för ett av de förslag som presenterades i betänkandet *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring* (SOU 2021:35). Förslaget tar sikte på situationer när en tilltalad bidrar till utredningen av någon annans brottslighet. Utredningen föreslår att det ska införas en ny strafflindringsgrund i 29 kap. BrB avseende medverkan till utredning av annans brott.¹⁰⁸

Flertalet statliga utredningar har tidigare berört frågan om införandet av ett system där straffreduktion medges i utbyte mot att den tilltalade lämnar uppgifter om annans brottslighet till polis eller åklagare.¹⁰⁹ Diskussionen kring ett sådant system har även förts i de svenska domstolarna.¹¹⁰ Nackdelarna har emellertid ansetts överväga fördelarna och något författningsförslag aldrig tidigare förts fram.¹¹¹ I kapitlet behandlas dessa tidigare överväganden i frågan om ett svenskt kronvitnesssystem. Avslutningsvis diskuteras de rättssäkerhetsproblem som aktualiseras i och med utredningens förslag.

---

¹⁰⁸ SOU 2021:35 s. 229.

¹⁰⁹ Ibid s. 185.

¹¹⁰ Se t.ex. NJA 2009 s. 599 och Hovrätten för Västra Sverige dom den 16 november 2009 i mål B 3062-09.

¹¹¹ SOU 2021:35 s. 217.

3.2 Tidigare överväganden i frågan om ett svenskt kronvitnesssystem

Flertalet utredningar har tidigare behandlat frågan om ett system som möjliggör strafflindring i utbyte mot att den misstänkte medverkar i utredningen av någon annans brottslighet. Värt att poängtera är dock att det, till skillnad från nu, inte tidigare funnits något uttryckligt uppdrag att utreda huruvida ett sådant system bör införas. Frågan har behandlats inom ramen för större statliga utredningar med fokus på breda straffprocessuella förändringar.

De utredningar som lyfts fram nedan är sådana som uttryckligen diskuterar frågan om en ordning som möjliggör strafflindring vid medverkan till utredning av annans brottslighet och vars argument kan knytas till rättssäkerhetsbegreppet.

De argument som tidigare förts fram rörande ett system som medger straff- eller sanktionssänkningar i utbyte mot uppgifter om andras brottslighet är alltjämt aktuella. Det är således av värde att läsaren, före det att denne tar del av det aktuella lagförslaget, får kännedom om de skäl som hitintills fått lagstiftaren att avstå från en sådan ordning.

3.2.1 Fängelsestraffkommittén

Fängelsestraffkommittén hade i uppdrag att utreda vissa frågor rörande fängelse och kriminalvård i anstalt. Kommittén lade i ett betänkande fram flertalet omständigheter som de ansåg borde beaktas vid straffmätningen, däribland det faktum att gärningsmannen frivilligt angivit sig. I anslutning till detta diskuterade kommittén även kronvittnen. Inställningen till en sådan ordning var tydlig – det ansågs inte lämpa sig för det svenska straffsystemet. Den enda fördelen som kommittén såg var att det beträffande organiserad narkotikabrottslighet möjligen i viss mån kunde underlätta för upptäckten av brotten och även för polisens utredningsarbete. Nackdelarna var desto fler.

En av dessa var att ordningen direkt skulle uppmuntra människor till att skvallra, vilket ansågs vara ett mindre tilltalande beteende. Vad som framförallt bedömdes vara problematiskt var emellertid risken för att dominerande brottslingar försöker skaffa sig fördelar antingen genom lögner om andra svagare individer eller genom att lägga en dimridå över en viss svårutredd händelse. Därtill skulle en sådan ordning möjligen innebära att polis och åklagare lockas till att förespegla större straffnedsättning än vad domstolen i det enskilda fallet kan förväntas meddela eller att de på annat sätt frestas till att inge falska förhoppningar om möjligheten för den misstänkte att meddelas strafflindring.¹¹²

3.2.2 Kartellbekämpningsutredningen

Inom ramen för Kartellbekämpningsutredningens uppdrag – att analysera vissa frågor rörande effektiviteten av nuvarande konkurrenslagstiftning – vägdes för- och nackdelar med ett kronvitnesssystem. Utgångspunkten för diskussionen utgjordes Fängelsestraffkommitténs överväganden. I sammanhanget anförde utredningen vissa ytterligare omständigheter som de ansåg borde beaktas. Däribland framhölls att kronvitnesssystemet möjliggör för den tilltalade att köpa sig fri från straff och att rättvisan på så vis blir förhandlingsbar.¹¹³ Ett annat argument mot systemet formulerades utifrån rätten att inte behöva medverka till utredningen av sin egen skuld. Utredningen angav att det skulle kunna hävdas, även om resonemanget är långsökt, att kronvitnesssystemet undergräver denna rättighet sedan systemet uppmuntrar den misstänkte till att ange andra och därmed även sig själv.¹¹⁴ Därtill beskrev utredningen att kronvitnesssystemet riskerar att kollidera med rätten att försvara sig själv. Tillspetsat skulle nämligen systemet kunna sägas medföra att den som förnekar brott blir straffad medan den som erkänner slipper straff. Utredningen menade att benägenheten att

---

¹¹² SOU 1986:14 s. 452 f.

¹¹³ SOU 2001:74 s. 104.

¹¹⁴ Ibid s. 104 f.

hävda sin rätt hos den som vill komma att åtnjuta straffnedsättning som en följd av detta kan minska.¹¹⁵

3.2.3 Beredningen för rättsväsendets utveckling

Beredningen för rättsväsendets utveckling hade i uppdrag att utreda möjligheterna att än mer öka effektiviteten och kvaliteten i det arbete som utförs av rättsväsendet. Frågan om det borde införas ett kronvitnesssystem i svensk rätt övervägdes i beredningens slutbetänkande. Utöver de argument som lyfts av Fängelsestraffkommittén och Kartellbekämpningsutredningen angav beredningen att kronvittnets uppgifter måste anses ha ett tvivelaktigt bevisvärde. Detta eftersom kronvittnet inte förlorar något på att lämna felaktiga uppgifter, det innebär istället att man belastar någon annan och samtidigt har möjligheten att själv vinna fördelar på detta. I och med uppgifternas osäkra bevisvärde ansåg beredningen att det kan det ifrågasättas huruvida systemet i praktiken märkbart ökar effektiviteten i den brottsbeivrande verksamheten. Mot denna bakgrund ansåg beredningen inte att det borde införas en bestämmelse som innebär att den tilltalades medverkan till utredning av annans brott kan leda till lindring av påföljden för det egna brottet.¹¹⁶

3.2.4 Påföljdsutredningen

Påföljdsutredningens uppgift var att se över påföljdssystemet i stort. I sitt betänkande lämnade utredningen förslag om att utvidga den befintliga strafflindringsgrunden rörande angivelse till att också omfatta utredningsmedverkan avseende egen brottslighet. Förslaget kom att införas och återfinns i dag som en del av punkten 5 i 29 kap. 5 §.¹¹⁷ I samband med detta diskuterades också kronvitnesssystemet.

---

¹¹⁵ SOU 2001:74 s. 105.

¹¹⁶ SOU 2005:117 s. 87 f.

¹¹⁷ Se avsnitt 2.1.4.

Utredningen angav att ett kronvitnesssystem i första hand stödjer sig på samhällets intresse av att brott utreds.¹¹⁸ Billighetskålen i 29 kap. 5 § vilar däremot på den rättspolitiska grunden att det vore orättfärdigt att skänka strafflindring. Det rör sig därmed enligt Påföljdsutredningen om straffnedsättning på helt andra grunder än vad som idag råder enligt svensk rätt. I betänkandet betonades även att det från principiell synvinkel finns avgörande skillnader mellan ett kronvitnesssystem och en ordning som medger strafflindring vid medverkan till utredning av egen brottslighet. Ett system som tillmäter uppgifter som den tilltalade lämnat om andra misstänkta personer betydelse vid påföljdsbestämningen aktualiserar frågan om hur bevisvärdet av dessa uppgifter ska bedömas samt vilken inverkan ett sådant stadgande skulle få beträffande de medtilltalades rätt till en rättvis rättegång.¹¹⁹

3.2.5 Avgöranden från de svenska domstolarna rörande kronvittnen

I avsnittet redogörs för två stycken rättsfall, ett från Högsta domstolen och ett från hovrätten, vilka båda aktualiserar frågan om kronvittnen. Beträffande urvalet ska det framhållas att det aktuella fallet från Högsta domstolen är det enda på området som prövats av högsta instans. Däremot finns det fler avgöranden från hovrätten än det som beskrivs nedan. Jag anser emellertid att de refererade målen är representativa och att de är tillräckliga för att ge läsaren en bild av den diskussion som pågått i de svenska domstolarna.

Högsta domstolen prövade i NJA 2009 s. 599 huruvida omständigheten att en misstänkt avslöjat sina medgärningsmän och deras delaktighet i brott kan utgöra skäl för strafflindring enligt punkten 9 (dåvarande punkten 8).¹²⁰

---

¹¹⁸ SOU 2012:34 s. 230.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Det ska noteras att strafflindringsgrunden avseende medverkan till utredning av egen brottslighet (del av punkten 5 i 29 kap. 5 § 1 st BrB) infördes efter avgörandet.

Bakgrunden till målet var två stycken spränggattentat. Samtliga inblandade kom att lagföras och dömas för de begångna brotten efter det att en före detta medlem i Bandidos Mc berättat för polisen att det var han och två namngivna medgärningsmän som på order av Mc-klubbens president genomfört sprängningarna. I domskälen angavs att den fråga som är av särskilt intresse i målet är huruvida omständigheten att en av de tilltalade avslöjat sina medbrottslingar bör leda till att denne får en lindrigare påföljd.¹²¹

I sin bedömning hänvisade domstolen till de principiella invändningar som anförts mot ett svenskt kronvitnesssystem, däribland frågan kronvittnesutsagans låga bevisvärde samt risken för att kriminella genom falska uppgifter försöker skaffa sig fördelar i den egna processen. Vidare anfördes, med hänvisning till Europadomstolens praxis, att den tilltalades rätt till en rättvis rättegång enligt artikel 6 Europakonventionen inte får åsidosättas. Domstolen påpekade dessutom att ett renodlat kronvitnesssystem där myndigheter utlovar förmåner i syfte att förmå den tilltalade att avslöja annans brottslighet är främmande för den svenska straffprocessuella ordningen. I sammanhanget nämns 23 kap. 12 § RB vilken stadgar att löften eller förespeglningar om särskilda förmåner i syfte att framkalla bekännelser eller uttalanden i viss riktning inte får användas under ett förhör. Därtill underströk Högsta domstolen att 29 kap. 5 § BrB rör billighetshänsyn och att det strider mot regleringen att tillämpa bestämmelsen enbart med hänsyn till samhällets intresse av att brott utreds.

Att personen lämnat uppgifter som underlättat för lagföringen av övriga tilltalade utgjorde därmed i sig inte skäl för strafflindring.¹²² Däremot ansåg Högsta domstolen att personens medverkan väsentligt påverkade hans personliga situation, i domskälen angavs att han kommer att leva under hot om allvarliga repressalier och därav kommer bli tvungen att flytta utomlands samt byta identitet. Att inte beakta detta vid

---

¹²¹ NJA 2009 s. 599 (på s. 621).

¹²² Ibid (på s. 621 f.).

påföljdsbestämningen skulle enligt domstolen vara obilligt. Situationen motiverade därmed ett lägre straff med stöd av punkten 9 (dåvarande punkten 8).¹²³

Jack Ågren har kommenterat avgörandet i en artikel i *Juridisk Tidsskrift*.¹²⁴ Ågren beskrev att Högsta domstolen genom domen markerade att bestämmelsen i 29 kap. 5 § BrB inte får tas som gisslan i syfte att tillgodose intresset av brottsbekämpning. Avgörandet ger enligt honom uttryck för att billighet ska ses som en självständig faktor vilken inte ska sammanblandas med samhällliga effektivitetsintressen.¹²⁵

Frågan om strafflindring enligt 29 kap. 5 § punkten 9 (dåvarande punkten 8) för en tilltalad som berättat om andra medgärningsmäns brottslighet har även berörts av Hovrätten för Västra Sverige i ett mål rörande rån.¹²⁶ Två av de tilltalade hade lämnat uppgifter om vem som deltog och vem som gjorde vad i det rån som de nu stod åtalade för. Som en följd av detta och de allvariga hot det utsatts för kom de att omfattats av bestämmelserna i 2 a § polislagen om särskilt personsäkerhetsarbete och förordningen om särskilt personsäkerhetsarbete m.m. för hotade personer. Enligt hovrätten påkallade de synnerligen allvarliga konsekvenserna av uppgiftslämnandet ett något lägre straff än vad rån brottets straffvärde motiverade. I domskälen påpekades att effekterna av att strafflindring kan komma i fråga med hänvisning till särskilt personsäkerhetsarbete indirekt innebär strafflindring för kronvittnen. Hovrätten betonade att risken med ett sådant system är att personer, genom att skylla på andra, försöker dölja sin egen medverkan i brottsligheten och att det därför är oerhört viktigt att bevisvärderingen i skuldfrågan sker med beaktande av detta.¹²⁷

---

¹²³ NJA 2009 s. 599 (på s. 622 f.).

¹²⁴ Ågren (2010) s. 697–703.

¹²⁵ Ibid s. 702.

¹²⁶ Hovrätten för Västra Sverige dom den 16 november 2009 i mål B 3062-09.

¹²⁷ Ibid (under avsnitt 8.2 i hovrättens dom).

3.3 Det aktuella förslaget om att införa en ny strafflindringsgrund

Förslaget som lagts fram i betänkandet bygger på att det införs en ny strafflindringsgrund avseende medverkan till utredning av annans brott i 29 kap. BrB.¹²⁸

Innan det görs en utförlig redogörelse för förslaget och dess innebörd ska utredningens allmänna utgångspunkter kort beskrivas. En av förutsättningarna var att det tilltänkta systemet skulle vara effektivt i den bemärkelsen att det frekvent ska kunna tillämpas på svårutredd brottslighet. Vidare ämnade regelverket bli tydligt och dess följder förutsebara, detta i syfte att skapa förutsättningar för en reglering som tillämpas på avsett sätt. Utredningen ville undvika en bestämmelse som enbart *möjliggör* strafflindring vid medverkan till utredning av annans brott, men som i själva verket inte kommer till användning. Därutöver utformades förslaget med premissen att det skulle passa in i den nuvarande straffprocessuella ordningen.¹²⁹

I betänkandet föreslogs att det i 29 kap. BrB införs en ny paragraf, 5 a §, med följande lydelse:

Vid straffmätningen ska rätten utöver brottets straffvärde i skälig omfattning beakta om den tilltalade lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet.

Detsamma gäller om den tilltalade lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av annans brott för vilket det inte är föreskrivet ett lindrigare straff än fängelse i sex månader eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott om gärningen är belagd med straff.

---

¹²⁸ SOU 2021:35 s. 229.

¹²⁹ Ibid s. 230 f.

Föreligger omständighet som avses i första eller andra stycket, får rätten, om särskilda skäl påkallar det, döma till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet.¹³⁰

Bestämmelsen är tänkt att reglera de förutsättningar som ska vara uppfyllda för att strafflindring i fall av utredningsmedverkan ska kunna meddelas. Utöver den nya bestämmelsen om medverkan till utredning av annans brott, innebär förslaget att den befintliga bestämmelsen om medverkan till utredning av egen brottslighet flyttas från 5 § till den nya 5 a §.¹³¹

Den främsta anledningen till att strafflindringsgrunden införs i en särskild paragraf och inte i den befintliga 5 § är att bestämmelsen, genom sitt tydliga fokus på effektiv brottsbekämpning, står i omedelbar strid med de ursprungliga motiven till billighetsskäl. Ett liknande resonemang kan appliceras på strafflindringsgrunden för medverkan till utredning av egen brottslighet. Redan vid införandet ifrågasatte nämligen Lagrådet placeringen i 5 § eftersom effektivitetsskäl hamnat i förgrunden. Utredningen föreslog därför att de båda fallen av utredningsmedverkan borde behandlas i samma paragraf. Detta ansågs även lämpligt med hänsyn till att den misstänkte, i flera fall, kan förväntas lämna uppgifter avseende såväl annans som egen brottslighet.¹³²

I vissa avseenden bör, enligt utredningens mening, de båda strafflindringsgrunderna behandlas annorlunda i förhållande till övriga billighetsskäl. Det föreslogs i detta avseende att det införs vissa skyldigheter för åklagaren. Först och främst framfördes det att åklagaren, i specifika situationer, ska vara skyldig att informera en misstänkt om möjligheterna till strafflindring vid medverkan till utredning av brott. Därtill uppgavs att åklagaren, i sin stämningsansökan, ska ge ett påföljdsförslag av vilket det ska framgå vilken nivå av strafflindring som den tilltalade bör få.¹³³

---

¹³⁰ SOU 2021:35 s. 62.

¹³¹ Ibid s. 245.

¹³² Ibid s. 246.

¹³³ Ibid s. 246 f.

I betänkandet angav beträffande förutsättningarna för strafflindring vid medverkan till utredning av *annans* brott att den befintliga strafflindringsbestämmelsens avseende utredningsmedverkan vid *egen* brottslighet bör ses som en utgångspunkt. Det borde därmed på motsvarande sätt som i den bestämmelsen finnas ett krav på att uppgifterna som lämnats är av *väsentlig betydelse* för utredningen av annans brott.¹³⁴

I utredningen betonades vikten av att kontrollera riktigheten i de uppgifter som lämnas om annans brott. Anledningarna till detta uppgavs vara flera. Till att börja med kan en misstänkt, i syfte att förminska sin egen delaktighet i ett visst brott, medvetet lämna felaktiga uppgifter. Vidare kan det antas att kunskaperna om brott som begåtts av andra är begränsade. En förutsättning för att kunna beakta uppgifter som en tilltalad lämnar är att förundersökningen påskyndats eller underlättats till följd av uppgifterna. Detta torde innebära att den misstänkte lämnat en utförlig redogörelse för brottet och omständigheterna kring detta eller lämnat övriga uppgifter som varit till gagn för utredningen. Därtill ska det vara möjligt att kontrollera uppgifterna, vilka även ska stämma överens med vad som i övrigt framkommit i målet eller vad som med anledning av de lämnade uppgifterna framkommer.¹³⁵

Att uppgifterna ska ha varit av väsentlig betydelse för utredningen av annans brott innebär inte att det uppställs ett krav på ett visst resultat. Däremot är det faktum att uppgifter som lämnats av en misstänkt eller tilltalad lett till, eller i vart fall bidragit till, att en person lagförts för brott ett tydligt exempel på när uppgifterna har varit av väsentlig betydelse. Detsamma gäller för det fall där de lämnade uppgifterna medfört att allvarlig brottslighet kunnat avbrytas redan på ett planerings- eller försöksstadium. Uppgifter som lämnas om ett brott som redan preskriberats bör emellertid inte kunna ses som väsentliga. I betänkandet betonades att det är domstolen som ytterst gör bedömningen av huruvida uppgifterna varit av

---

¹³⁴ SOU 2021:35 s. 239.

¹³⁵ Ibid s. 239.

väsentlig betydelse i det enskilda fallet. Vägledning ska dock hämtas från de, av åklagaren presenterade, omständigheter som gör frågan om strafflindring aktuell.¹³⁶

Mot bakgrund av att den aktuella strafflindringsgrunden huvudsakligen grundar sig i svårigheterna att utreda allvarliga brott som begås inom ramen för kriminella nätverk ansåg utredningen att det fanns skäl att begränsa bestämmelsens tillämpningsområde. Utredningen föreslog därför att det borde införas en gräns relaterad till brottets abstrakta straffvärde. Av författningsförslaget följer att rätten enbart kan beakta uppgifter om brott för vilket det inte är föreskrivet ett lindrigare straff än fängelse i sex månader eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott om gärningen är belagd med straff. Den tänkta bestämmelsen omfattar således dels de grövsta brotten, däribland mord, synnerligen grov misshandel, synnerligen grovt narkotikabrott och synnerligen grovt vapenbrott, dels de inte lika fullt allvarliga brotten såsom grov stöld, grovt bedrägeri och grovt skattebrott. Samtliga brott är vanligt förekommande i kriminella nätverk och därutöver även i andra kriminella sammanhang.¹³⁷ Däremot ansåg utredningen inte att det borde uppställas något krav på koppling mellan det brott som den tilltalade begått och det brott han eller hon lämnar uppgifter om.¹³⁸

I betänkandet föreslogs även att det borde införas en ny paragraf i förundersökningskungörelsen, 12 c §. Bestämmelsen är tänkt att reglera informationsskyldigheten till den misstänkte angående förutsättningarna för strafflindring vid utredningsmedverkan.¹³⁹ I det följande återges den föreslagna lydelsen:

I samband med att den som skäligen misstänks för brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader eller försök, förberedelse eller stämpling till

---

¹³⁶ SOU 2021:35 s. 239 f.

¹³⁷ Ibid s. 241.

¹³⁸ Ibid s. 243.

¹³⁹ Ibid s. 249.

sådant brott om gärningen är belagd med straff, underrättas om misstanken, ska han eller hon få information om 29 kap. 5 a § brottsbalken.¹⁴⁰

Vidare anfördes att åklagaren, i de fall där den misstänkte förklarar sig villig att medverka till utredningen av brott, ska kunna ge fördjupad information angående förutsättningarna för strafflindring.¹⁴¹ I betänkande föreskrivs att den fördjupade informationen inte får lämnas på ett sådant sätt att den misstänkte känner sig pressad till att lämna uppgifter eller att denne förespeglas några garantier. En sådan presentation riskerar nämligen att strida mot förbudet mot otillbörliga förhörsmetoder enligt 23 kap. 12 § RB.¹⁴²

I betänkandet konstaterades att utgångspunkten bör vara att strafflindringsbedömningen vid utredningsmedverkan ska ske på ett sätt som kan jämföras med vad som i övrigt gäller för billighetsskäl.¹⁴³ I linje med vad som gäller för dessa¹⁴⁴ kan något precist svar på frågan om vilken betydelse som den tilltalades utredningsmedverkan rimligen bör tillmätas vid straffmätningen inte ges. I betänkandet angavs att frågan om hur stor reduktion som kan komma i fråga i det enskilda fallet framförallt bör utvecklas i rättspraxis.¹⁴⁵

Det framhölls emellertid att det normalt bör ske en relativt påtaglig justering av straffet i de fall där den tilltalades utredningsmedverkan är av sådan omfattning att den föreslagna bestämmelsen aktualiseras. För det fallet att den tilltalade i hög utsträckning medverkat till utredningen av annans brottslighet och han eller hon dessutom antingen de facto lider eller i vart fall riskerar att lida sådant men till följd av informationslämnandet att även

---

¹⁴⁰ SOU 2021:35 s. 66.

¹⁴¹ Ibid s. 257.

¹⁴² Ibid s. 258.

¹⁴³ Ibid s. 248.

¹⁴⁴ Se avsnitt 2.1.4.

¹⁴⁵ SOU 2021:35 s. 248.

29 kap. 5 § 1 st. 9 p. BrB aktualiseras, föreslås det i betänkandet att straffet bör kunna reduceras med uppemot hälften av straffvärdet.¹⁴⁶

Frågan om vad som ska gälla vid livstidsstraff aktualiserades överhuvudtaget inte i betänkandet. Detta är problematiskt sedan livstidsstraffet, på grund av att det inte är tidsbestämt, kan vålla särskilda svårigheter i fråga om strafflindring. I detta sammanhang ska två stycken domstolsavgöranden uppmärksammas. Det gäller dels mordet på en gängledare i Göteborg (det så kallade Gamlestadsmordet), dels ett styckmord i Karlskrona skärgård. I de båda målen aktualiserades frågan om strafflindring för medverkan till utredning av egen brottslighet enligt 29 kap. 5 § 5 p. BrB. I de båda målen kom emellertid de tilltalade att dömas till livstidsstraff trots att de båda lämnat uppgifter som var av väsentlig betydelse för respektive utredning.¹⁴⁷

Hovrätten uttalade följande gällande styckmordet i Karlskrona: ”Detta billighetsskäl är emellertid inte av det särskilt påtagliga slag som bör krävas för att påföljden i detta fall ska bestämmas till ett tidsbestämt straff i stället för till livstids fängelse.”¹⁴⁸

Beträffande mordet i Göteborg anförde tingsrätten att den tilltalade lämnat uppgifter som var av väsentlig betydelse för utredningen. Enligt tingsrätten stod det klart att delar av den brottslighet som den tilltalade dömdes för med stor sannolikhet inte skulle ha blivit klarlagd utan den tilltalades egen medverkan. Därutöver fanns det skäl att tro att den tilltalade, på grund av att han under utredningen och vid huvudförhandlingen i målet lämnat uppgifter som bidrog till att utreda och styrka brott rörande andra tilltalade, skulle komma att leva under hot under en lång tid. Även med hänsyn taget till de angivna billighetsskälen kom tingsrätten till slutsatsen att det saknades utrymme för att bestämma påföljden till ett tidsbegränsat fängelsestraff.

---

¹⁴⁶ SOU 2021:35 s. 248.

¹⁴⁷ Göteborgs tingsrätt dom den 29 juli 2021 i mål B 533-21 (målet prövas för närvarande av Hovrätten för Västra Sverige); Hovrätten över Skåne och Blekinge dom den 14 september 2021 i mål B 2382-21.

¹⁴⁸ Hovrätten över Skåne och Blekinge dom den 14 september 2021 i mål B 2382-21 s. 12.

Värt att nämna är dock att åklagaren i målet hävdade att det fanns utrymme för straffreduktion och gjorde gällande att straffet för den tilltalade kunde stanna vid 18 års fängelse.¹⁴⁹ Domen har i stor utsträckning kommit att diskuteras i media, däribland i en artikel i Dagens Nyheter med rubriken ”Han hjälpte polisen lösa gängmordet – fick ändå livstid: ’Känner mig lurad’”.¹⁵⁰

3.3.1 Remiss av den aktuella utredningen

Ett 30-tal remissinstanser har ombetts att svara på remissen *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring*.¹⁵¹ I det följande berörs vissa synpunkter på det aktuella förslaget i betänkandet. De remissvar som återges nedan har getts in av myndigheter och andra aktörer som är direkt berörda av förslaget. Däribland Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, flertalet domstolar och Sveriges Advokatsamfund. Uppsatsen syftar till att utreda hur den föreslagna strafflindringsgrunden förhåller sig till den misstänktes och den tilltalades rättigheter och rättssäkerhet i övrigt. Det är därför naturligt att nedan återgivna synpunkter är hänförliga till den inverkan på den misstänktes och den tilltalades grundläggande rättigheter och rättssäkerhet som förslaget kan antas medföra.

Åklagarmyndigheten ställde sig huvudsakligen positiv till förslaget om att införa en strafflindringsgrund för utredningsmedverkan avseende annans brottslighet.¹⁵² I remissvaret påtalades emellertid att förslaget saknar tillräcklig författningsreglering för att det ska framstå som förutsebart för misstänkta. Det är av särskild vikt att det går att lita på löften om strafflindring och att lindringen är betydande för att ordningen ska få den förväntade effekten. Detta med hänsyn till utredningsmedverkan dels kan anses utgöra ett brott mot den självupplevda tystnadsnormen, dels kan

---

¹⁴⁹ Göteborgs tingsrätt dom den 29 juli 2021 i mål B 533-21

¹⁵⁰ ”Han hjälpte polisen lösa gängmordet – fick ändå livstid: ’Känner mig lurad’”, *Dagens Nyheter*, 2021-08-30.

¹⁵¹ Remiss Ju2021/02078/L5, 2021-05-28.

¹⁵² Åklagarmyndighetens yttrande över SOU 2021:35, dnr. ÅM2021-1112, 2021-09-28, s. 3.

förväntas leda till repressalier för den enskilde.¹⁵³ Det borde därmed enligt Åklagarmyndigheten krävas att samtliga delar av förfarandet kring det nya institutet på ett tydligt sätt regleras i författning. Detta för att uppfylla kraven på transparens och förutsebarhet. I yttrandet framhölls att det anses otillfredsställande och närmast ogörligt att inte reglera sådana för rättssäkerheten centrala frågor i författning. Åklagarmyndigheten menade att utredningen delvis tycks utgå från att dessa frågor, bland annat gällande förutsebarheten för misstänkta, sekretess- och insynsfrågor, samt handlingsutrymmet för åklagaren, istället ska regleras genom myndighetsinterna riktlinjer.¹⁵⁴ I linje med detta anför av Malmö tingsrätt att den uppenbara risken med den föreslagna ordningen är att tillämpningen av den nya bestämmelsen kommer att ske på skilda sätt och i varierande omfattning av olika domstolarna under en lång tid framöver. Sammantaget ansåg tingsrätten att utredningens förslag inte främjar förutsättningarna för att göra systemet förutsebart för enskilda.¹⁵⁵

Även Ekobrottsmyndigheten tillstyrkte utredningens förslag om att införa en ny strafflindringsgrund i 29 kap. BrB.¹⁵⁶ I likhet med Åklagarmyndigheten och Malmö tingsrätt menade Ekobrottsmyndigheten dock att den föreslagna regleringen brister i fråga om förutsebarheten. Myndigheten betonade att den som lämnar uppgifter om annans brott ska kunna förlita sig på att domstolen vanligen inte frångår den av åklagaren föreslagna påföljden och dömer till en strängare påföljd. I yttrandet anfördes vidare att det av betänkandet inte framgår vad som utgör en normal reduktion vid strafflindring. Detta är problematiskt eftersom det anges i utredningen att åklagaren bör kunna informera den misstänkte om vad som avses med normal strafflindring.¹⁵⁷

---

¹⁵³ Åklagarmyndighetens yttrande över SOU 2021:35, dnr. ÅM2021-1112, 2021-09-28, s. 1 f.

¹⁵⁴ Ibid s. 6.

¹⁵⁵ Malmö tingsrätts yttrande över SOU 2021:35, dnr. TMA 2021/503, 2021-09-22, s. 2 f.

¹⁵⁶ Ekobrottsmyndighetens yttrande över SOU 2021:35, dnr. EBM2021-425, 2021-09-21, s. 2.

¹⁵⁷ Ibid s. 3.

Göta hovrätt ansåg det vara en brist i utredningen att det inte framgick huruvida den misstänktes medverkan till utredning måste ha skett innan huvudförhandlingen för att det ska få beaktas vid straffmätningen. Det borde enligt hovrätten göras överväganden kring huruvida tidpunkten för eventuell preklusion bör regleras i lag och även framgå av den information som den misstänkte ges under förundersökningen.¹⁵⁸ Vidare konstaterade Svea hovrätt att det är oklart huruvida det krävs att den misstänkte också pekat ut en gärningsman för att denne ska få åtnjuta strafflindring.¹⁵⁹

Anledningen till att Justitiekanslern ställde sig tveksam till förslaget om införande av en möjlighet till strafflindring vid medverkan till utredning av annans brottslighet är bristen på förutsebarhet för den misstänkte. Den misstänkte kommer nämligen inte, enligt den föreslagna regleringen, kunna förutse i vilken utsträckning denne i slutändan kommer att meddelas strafflindring.¹⁶⁰

Solna tingsrätt instämde i huvudsak i utredningens bedömningar och förslag, däremot avstyrkte domstolen förslaget om att åklagaren, när den tilltalade har lämnat sådana uppgifter att 29 kap. 5 a § BrB blir tillämplig, ska ange ett påföljdsförslag i stämningsansökan. Tingsrätten menade att förslaget, vilket syftar till att öka förutsebarheten för den misstänkte i ett tidigt skede, riskerar att få motsatt effekt och snarare inge falska förhoppningar hos den misstänkte om vilken reduktion av straffet som kan bli aktuell.¹⁶¹ Bedömningen delades av Kammarrätten i Stockholm som i sitt yttrande framhöll att det finns flertalet omständigheter som gör att åklagarens påföljdsförslag i stämningsansökan framstår som mindre förutsebart för den tilltalade.¹⁶²

---

¹⁵⁸ Göta hovrätts yttrande över SOU 2021:35, dnr. 2021/168, 2021-09-28, s. 2.

¹⁵⁹ Svea hovrätts yttrande över SOU 2021:35, dnr. HSV 2021/755, 2021-09-28, s. 2.

¹⁶⁰ Justitiekanslerns yttrande över SOU 2021:35, dnr. 2021/3594, 2021-09-20, s. 1.

¹⁶¹ Solna tingsrätts yttrande över SOU 2021:35, dnr. TSA 2021/663, 2021-09-16, s. 2 f.

¹⁶² Kammarrätten i Stockholms yttrande över SOU 2021:35, dnr. KST 2021/191, 2021-09-14, s. 2.

Mot liknande bakgrund anförde Svea hovrätt att det är av stor vikt, för att förslaget ska få önskvärd effekt rörande förutsebarhet för den tilltalade, att åklagaren lämnar ett välmotiverat förslag. I de fall där det är lämpligt bör detta även innefatta ett uttryckligt förslag till nivå för straffnedsättning.¹⁶³

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet avstyrkte utredningens förslag om att införa en särskild grund för strafflindring för den som lämnar uppgifter om någon annans brottslighet.¹⁶⁴ Nämnden ansåg att det fanns en beaktansvärd risk för att förslaget uppfattas som ett sätt att bakvägen införa ett renodlat kronvitnesssystem. Detta genom att det utvecklas ett slags praxis där domstolen i princip är bunden av åklagarens förslag till påföljd.¹⁶⁵ Ett sådant system skulle innebära grundläggande och omfattande förändringar av flertalet straffprocessuella aspekter.¹⁶⁶

Flertalet remissinstanser påpekade de problem som kan uppstå när den misstänkte medverkar i en utredning av annans brottslighet som saknar koppling till den egna brottsligheten.¹⁶⁷ Ett av de rättssäkerhetsproblem som lyftes i Göta hovrätts remissyttrande är svårigheten i att värdera betydelsen av de uppgifter som den misstänkte lämnat i en förundersökning som domstolen saknar närmare kännedom om. Problemet gör sig särskilt gällande i de fall där försvararen inte heller har insyn i den andra brottsutredningen.¹⁶⁸

Riksdagens ombudsmän beskrev i sitt yttrande att det i betänkandet inte presenterats några kriterier som åklagaren borde beakta vid bedömningen om och i så fall vilken utsträckning de uppgifter som den tilltalade lämnat bör leda till straffnedsättning. Med hänsyn till att den föreslagna ordningen

---

¹⁶³ Svea hovrätts yttrande över SOU 2021:35, dnr. HSV 2021/755, 2021-09-28, s. 2.

¹⁶⁴ Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitets yttrande över SOU 2021:35, dnr. SU FV-1.1.3-2147-21, 2021-09-20, s. 1.

¹⁶⁵ Ibid s. 4.

¹⁶⁶ Ibids. 1.

¹⁶⁷ Se t.ex. Göta hovrätts yttrande över SOU 2021:35, dnr. 2021/168, 2021-09-28, s. 2, Riksdagens ombudsmäns yttrande över SOU 2021:35, dnr. R 76-2021, 2021-09-29, s. 2 f. och Åklagarmyndighetens yttrande över SOU 2021:35, dnr. ÅM2021-1112, 2021-09-28, s. 3 ff.

¹⁶⁸ Göta hovrätts yttrande över SOU 2021:35, dnr. 2021/168, 2021-09-28, s. 2.

lämnar ett stort utrymme för enskilda åklagarens skönsmässiga bedömningar ifrågasatte Justitieombudsmannen om den föreslagna ordningen lever upp till elementära krav på rättssäkerhet, förutsebarhet och likabehandling.¹⁶⁹

Även Sveriges advokatsamfund avstyrkte författningsförslaget som innefattar införandet av 29 kap. 5 a § BrB gällande strafflindring vid medverkan till utredning av annans brott.¹⁷⁰ Samfundet framhöll att ett sådant system är behäftat med flertalet osäkerhetsfaktorer. Däribland risken för oriktiga förespeglingar om straffnedsättning under förundersökning som sedermera inte realiserar vid huvudförhandling. Ett kronvitnesssystem är vidare förknippat med falska angivelser och en risk att starka individer, på bekostnaden av svagare individer, söker fördelar. Ytterligare en nackdel är det låga bevisvärde som uppgifter som lämnas av misstänkt om annans brott tillskrivs. Advokatsamfundet framhöll vidare att förslaget innebär en påtaglig fara för att lika fall inte behandlas lika och att likabehandlingsprincipen därmed inte upprätthålls. Samfundet poängterade även att ett misslyckande gällande att skydda de som riskerar att utsättas för repressalier skulle slå hårt mot förtroendet för rättsstaten i allmänhet. Samtidigt skulle det minska viljan hos aktuella personer att medverka till utredning av annans brottslighet. Därtill ifrågasattes om den i utredningen föreslagna bestämmelsen i tillräckligt hög utsträckning tillgodoser kravet på nödvändig förutsebarhet för den misstänkte.¹⁷¹

Samfundets generalsekreterare anförde avslutningsvis att möjligheten till strafflindring i vart fall bör begränsas till att gälla annans brottslighet som uppgiftslämnaren själv är inblandad i och därmed har en anknytning till. Därtill borde information, så väl allmän som fördjupad, om stadgandet inte

---

¹⁶⁹ Riksdagens ombudsmäns yttrande över SOU 2021:35, dnr. R 76-2021, 2021-09-29, s. 2.

¹⁷⁰ Sveriges advokatsamfunds yttrande över SOU 2021:35, dnr. R-2021/1115, 2021-09-28 s. 1.

¹⁷¹ Ibid s. 2 f.

lämnas till den misstänkte före det att en offentlig försvarare har förordnats och är närvarande vid förhöret.¹⁷²

3.4 Delanalys

Utredningens förslag om att införa en ny strafflindringsgrund i 29 kap. 5 a § BrB utgör inte ett kronvitnesssystem i strikt mening. Än mindre utgör det ett s.k. plea bargain-system, enligt vilket åklagare kan träffa överenskommelser med misstänkta bland annat om åtalsbegränsning och påföljd. Oaktat att det varken är ett renodlat kronvitnesssystem eller ett plea bargain-system som föreslås kommer troligen frågan om påföljd diskuteras mellan åklagaren och den misstänkte i allt större utsträckning än vad som nu är fallet. Sådana diskussioner ställer stora krav på systemets rättssäkerhet.

I majoriteten av de inkomna remissyttrandena påpekas den föreslagna regleringens bristande förutsebarhet. En kammaråklagare har i en intervju uppgett att det aktuella betänkandet kastar ut nya spelregler men att dessa varken regleras i författning eller förordningsändring. Sett utifrån den misstänktes perspektiv framstår detta som problematiskt – hur ska de kunna garanteras sina rättigheter om det inte finns någon uttrycklig reglering?¹⁷³

Det har i ett tidigare avsnitt redogjorts för att bristande upplysning torde vara det vanligaste sättet för myndighetspersonal att undanhålla den misstänkte och tilltalade väsentlig information.¹⁷⁴ I betänkandet föreslogs att det ska införas en ny bestämmelse gällande informationsskyldighet i 12 c § FUK. Paragrafen stadgar emellertid enbart att den misstänkte ska informeras om 29 kap. 5 a § BrB. Det är lätt att tänka sig att polis och åklagare undanhåller väsentlig information från den misstänkte i det här fallet sedan bestämmelsen inte ger någon som helst vägledning i frågan om vad informationen ska innehålla.

---

¹⁷² Sveriges advokatsamfundts yttrande över SOU 2021:35, dnr. R-2021/1115, 2021-09-28 s. 3 f.

¹⁷³ Intervju med en kammaråklagare den 28 oktober 2021.

¹⁷⁴ Se avsnitt 2.3.

I betänkandet beskrevs vidare att åklagaren ska kunna ge fördjupad information angående förutsättningarna för strafflindring i de fall där den misstänkte förklarar sig villig att medverka till utredningen av brott. Detta är emellertid inget som framgår av den bestämmelse som föreslogs införas i 12 c § FUK vilken är tänkt att reglerar information till den misstänkte under förundersökningen. Frågor som huruvida sådan information *ska* lämnas, vad den i sådana fall ska *bestå* i, vid vilket *tillfälle* den ska lämnas och *vilka* som ska närvara vid tillfället lämnas obesvarade av utredningen. Avsaknaden av tydliga förhållningsregler leder till olikhet i vilken information som ges till misstänkta.

I sammanhanget har försvarsadvokaten Jesper Montan påpekat att det är av stor vikt att den misstänkte i ett tidigt skede får tala med sin försvarare om möjligheten till strafflindring vid medverkan till utredning av annans brott. Försvararen måste ges möjlighet att förklara för sin klient fullt ut vad det är som gäller och vilka risker man tar genom att lämna uppgifter, försvarsadvokaten har därmed en viktig roll att fylla i detta avseende.¹⁷⁵

Att myndigheterna själva utformar bestämmelser för sin verksamhet i form av riktlinjer är inte heller särskilt lämpligt med tanke på att både Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten har möjligheten att utöva tvång gentemot enskilda. Myndigheterna kan i det fallet tolka bestämmelser till sin fördel vilket kan resultera i att den enskildes grundläggande fri- och rättigheter kränks.

Därtill riskerar bristen på författningsstadganden att öka risken för missbruk. Det finns nämligen en inte obetydlig risk för att den misstänkte, av polis och åklagare, lockas av att han eller hon kan komma att få strafflindring om han eller hon berättar om andras brottslighet, utan att det sedan sker. Detta eftersom bedömningen av om strafflindring ska komma i fråga ytterst görs av domstolen. Varken åklagare eller polis kan således garantera att den misstänkte i slutändan kommer att medges strafflindring.

---

¹⁷⁵ Intervju med advokat Jesper Montan den 2 december 2021.

Denna uppfattning delas av en t.f. assessor som uppgav att risken för missbruk är ett av de främsta problemen med den föreslagna ordningen. Enligt den t.f. assessorn är det inte önskvärt att skapa en situation där man lovar en misstänkt, som dessutom är rädd för repressalier, straffnedsättning i syfte att få denne att medverka och att man sedan inte kan hålla det löftet. Den t.f. assessorn menade att systemet bör vara uppbyggt så att alla kan vara säkra på att missbruk inte förekommer. Detta kan göras genom att till exempel försvararen är närvarande vid samtliga förhör och att förhören dokumenteras på ett visst sätt.¹⁷⁶

Även Biträdande chef för Polisområde Malmö Mattias Sigfridsson anser att det kan finnas en problematik kring att lämna fördjupad information till den misstänkte. Sigfridsson uppgav att man måste se till att detta inte blir en förhandling där erbjudanden lämnas till den misstänkte. Vidare anförde han att vi alla är människor och om förhørsledaren i ett visst fall upplever att den misstänkte är nära på att berätta om exempelvis vem som anstiftat ett mord finns det en risk för att denne lockas till att gå över gränsen för vad som är tillåtet. Sigfridsson betonade att detta är en utmaning för polisen och att vi måste vara öppna kring detta och prata om det.¹⁷⁷ Den mänskliga faktorn är något vi inte kan bortse från och som flera praktiker har påpekat finns det goda skäl att ta detta i beaktning vid utformningen av systemet för att det ska bli så rättssäkert som möjligt.

Den misstänkte som informeras om möjligheten till strafflindring vid utredningsmedverkan kan komma att fråga hur stor reduktion som kan bli aktuell. Straffet bör enligt utredningen kunna reduceras med uppemot hälften av straffvärdet. Några närmare riktlinjer gavs dock inte. Det är också oklart vad som ska gälla vid flerfaldig brottslighet. Hur domstolen ska resonera när den tilltalade döms för ett brott där straffvärdet är livstids fängelse och inte ett tidsbegränsat straff berördes inte heller i betänkandet.

---

¹⁷⁶ Intervju med en t.f. assessor den 17 november 2021.

¹⁷⁷ Intervju med Biträdande chef för Polisområde Malmö Mattias Sigfridsson den 12 november 2021.

Den kammaråklagare jag intervjuat uppgav att det i betänkandet enbart beskrevs att utredningsmedverkan ska föranleda strafflindring och att denna ska vara påtaglig. För vissa av de allvarligaste brotten kanske det emellertid inte är möjligt att i praktiken meddela strafflindring.¹⁷⁸ Utredningen missar härvid en viktig fråga.

Biträdande chef för Polisområde Malmö Mattias Sigfridsson uppgav vid intervjun att den föreslagna bestämmelsen måste kunna tillämpas även i fråga om livstidsstraff om den ska ha någon effekt. Han påpekade att vi har en ganska bra bild av vad ett livstidsstraff motsvarar och att ett moget rättssystem klarar av att hantera det. Han uppgav även att i de fallen när de lämnade uppgifterna inte räcker till för att komma ned på ett tidsbestämt straff är ett alternativ att uppgiftslämnandet istället beaktas vid en ansökan om att få straffet tidsbestämt.¹⁷⁹

Det krävs således ytterligare riktlinjer i fråga om storleken på straffreduktionen för det fall att strafflindringsgrunden ska kunna införas på ett rättssäkert sätt, detta gäller framförallt i fråga om livstidsstraff. I vart fall bör den misstänkte upplysas om att det vid ett livstidsstraff eventuellt inte finns något utrymme för straffnedsättning trots att denne medverkat till utredningen i väsentlig mån.

Det påföljdsförslag som utredningen föreslår att åklagaren ska lämna ska härvid också beröras. Frågan jag ställer mig är vilken nytta ett sådant förslag tjänar. Som tidigare nämnts är förslaget nämligen inte bindande för rätten. Det ska understrykas att muntlighets- och omedelbarhetsprincipen är två grundpelare i den svenska brottmålsprocessen. Åklagarens inställning i påföljdsfrågan och i vilken mån den tilltalade bör komma i åtnjutande av strafflindring kan således förändras under huvudförhandlingens gång varför

---

¹⁷⁸ Intervju med en kammaråklagare den 28 oktober 2021.

¹⁷⁹ Intervju med Biträdande chef för Polisområde Malmö Mattias Sigfridsson den 12 november 2021.

det framstår som mindre lämpligt att på förhand ge in ett påföljdsförslag. Detta bör istället lämnas i samband med slutpläderingen.

Därtill vore det lämpligt att åklagaren, i samtliga fall där påföljden kan antas påverkas av den tilltalades utredningsmedverkan, ger in en promemoria om grunderna för straffreduktion. Det vill säga, på vilket sätt den tilltalade har medverkat till utredningen och vilken påverkan detta har haft. En sådan promemoria skulle dels öka förutsebarheten för den misstänkte, dels stärka rättssäkerheten i de mål där åklagaren byts ut under processen.

I fråga om uppgifter som rör en annan förundersökning sägs det i betänkandet i princip enbart att man inte vill riskera att missa viktiga uppgifter – det sägs dock inget om hur man ska lösa de praktiska problemen som en sådan ordning medför. Den tf. assessorn jag intervjuat påpekade svårigheten för domstolen att självständigt granska uppgifterna i den andra förundersökningen. Den begränsade insynen dels för domstolen, dels för försvararen och i förlängningen även för allmänheten är ett rättssäkerhetsproblem enligt den tf. assessorn. Vidare anfördes att det i de fall då det är frågan om två skilda förundersökningar kommer vara svårt för domstolen att baserat på vad som framkommer under huvudförhandlingen avgöra i vilken mån den tilltalade bidragit till utredningen. Den tf. assessorn uppgav att det kan finnas mer eller mindre uppenbara situationer men att i fråga om perifera saker blir bedömningen svår. I det fallet blir domstolen beroende av redogörelsen från den andra åklagaren.¹⁸⁰

Problemen gör sig särskilt gällande i de fall där förundersökningarna går i otakt och den andra förundersökningen, det vill säga den utredning som den misstänkte lämnat uppgifter rörande, är efter den primära förundersökningen. Detta eftersom att det på ett tidigt utredningsstadium är närmast omöjligt att avgöra vilken betydelse som uppgifterna kan komma att få. Försvarsadvokaten Jesper Montan har påtalat de väldiga handläggningsproblem som ordningen medför. Montan påpekade att han

---

¹⁸⁰ Intervju med en tf. assessor den 17 november 2021.

utifrån ett försvararperspektiv kommer att vilja titta på hela den andra förundersökningen också vilket kan vara svårt med tanke på förundersökningssekretessen.¹⁸¹

Att åklagaren närmare redovisar underlaget för bedömningen samt utförligt beskriver de överväganden som gjorts är även av stor vikt för att domstolen ska kunna upprätthålla principerna om enhetlighet och proportionalitet i påföljdsbestämningen. För att i möjligaste mån verka för en rättssäker tillämpning av bestämmelsen och för att praxis rörande strafflindring vid utredningsmedverkan ska kunna utvecklas är det även av stor betydelse att detta nedtecknas väl i domskälen.

Ett av de centrala rättssäkerhetsproblemen med förslaget är vidare risken för att de tilltalade lämnar felaktiga uppgifter om annans brottslighet. Försvarsadvokaten Jesper Montan har i sammanhanget poängterat att den föreslagna ordningen innebär att det finns mycket att vinna på att lämna uppgifter om vad andra har gjort. Det är enligt Montans synvinkel alldeles uppenbart att misstänkta avsiktligt kan lämna felaktiga uppgifter för att själv minska sin roll i det hela och dessutom få bra betalt för det.¹⁸²

Ytterligare ett ständigt återkommande argument mot den föreslagna ordningen är det låga bevisvärde som den misstänktes uppgifter måste tillmätas. Försvarsadvokaten Jesper Montan uppgav vid intervjun att den föreslagna ordningen inte är tilltalande ur rättssäkerhetssynpunkt med hänsyn till att den misstänktes uppgifter inte borde tillskrivas ett särskilt högt bevisvärde. Montan uttalade vidare att medtilltalades uppgifter redan idag har ett lågt bevisvärde men att detta kommer bli ännu lägre för det fall att den föreslagna ordningen införs. Dessutom poängterade Montan att det kommer att bli svårt för domstolen att göra bedömningen om det överhuvudtaget finns något bevisvärde kvar i de lämnade uppgifterna.¹⁸³

---

¹⁸¹ Intervju med advokat Jesper Montan den 2 december 2021.

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ Intervju med advokat Jesper Montan den 2 december 2021.

Det ska även sägas något om likabehandlingsprincipen vilken kan komma att inskränkas i och med den föreslagna ordningen. I en situation där det finns flera misstänkta är det möjligt att fler än en lämnar uppgifter om andras brottslighet, vem eller vilka ska i det fallet komma i åtnjutande av straff lindring? Det finns härmed en risk för att det uppstår en kapplöpning emellan och att det på så sätt blir en tävling om vem som hinner ange den eller de andra först. Avsaknaden av reglering och utförliga riktlinjer medför även att liknande fall möjligen inte resulterar i lika stora straffnedsättningar.

Kartellbekämpningsutredningen uttalade att kronvitnesssystemet innebär att gärningsmannen undgår straff för ett brott som han eller hon har begått. Med beaktande av detta skulle den föreslagna strafflindringsgrunden således medföra att frågor om skuld, rättvisa och ansvar hamnar i skymundan. Istället ges frågor om effektivitet och prevention en framskjuten plats.

Slutligen kan det ifrågasättas om de argument mot ett kronvitnesssystem som tidigare förts fram bemöts överhuvudtaget. I betänkandet sägs det i princip enbart att uppgifternas låga bevisvärde endast är ett argument av praktisk natur, att domstolarna är vana vid felaktiga uppgifter och att likabehandlingsprincipen ej riskerar att urholkas. Det framgår emellertid inte helt tydligt på vilka grunder man drar dessa slutsatser. Frågan tycks i min mening vara något mer komplex än vad utredningen ger sken av. Det går inte att avfärda risken för felaktiga uppgifter genom att säga att det ingår i domstolens arbetsuppgifter att göra en trovärdighets- och tillförlitlighetsbedömning.

För att sammanfatta, enligt min mening torde det krävas att förfarandet kring den föreslagna ordningen – från den tidpunkt då den misstänkte ges information om möjligheten till straffnedsättning fram till att rätten upplyses om betydelsen av de uppgifter som den tilltalade lämnat om annans brott och beslutar vilken straffnedsättning som ska meddelas – på ett utförligt och tydligt sätt regleras i författning.

4 Internationell utblick

I kapitlet görs en internationell utblick. I detta ingår att beskriva Danmarks och Norges system med så kallade kronvittnen. Syftet med detta är vidga perspektivet och undersöka hur systemen är utformade i länder som är nära besläktade med den svenska rättsordningen.

4.1 Danmark

4.1.1 Inledning

Den danska straffeloven, § 82, erbjuder domstolen en möjlighet att vid straffmätningen beakta om gärningsmannen lämnat uppgifter om annans brott.

Detta avsnitt redogör för de förarbeten som lagt grunden till § 82 straffeloven, bestämmelsen i sig och dess tillämpning i de danska domstolarna. Därtill diskuteras dess inverkan på den misstänktes och den tilltalades rättssäkerhet. Avslutningsvis jämförs det danska systemet med den ordning som föreslås införas i Sverige.

4.1.2 Bakgrunden till det danska kronvitnesssystemet

Grunden till införandet av det danska kronvitnesssystemet kan härledas till en dom från Högsta domstolen (Højesteret).¹⁸⁴ Domen är i stor utsträckning vägledande i Danmark i frågan om straffflindring i de fall där en misstänkt lämnat uppgifter om egen och andras brottslighet.

Frågan i målet var huruvida straffet för en kurir som dömdes för insmuggling av heroin skulle sättas ned med hänvisning till att han i förhör hade lämnat uppgifter som gjorde att polisen kunde spåra de personer som

---

¹⁸⁴ U 1998 s. 1317 H.

hade planerat smuglingen. Av domskälen framgår att personerna troligen inte hade kunnat åtalas utan kurirens uppgifter. En oenig rätt konstaterade att det enligt deras uppfattning, i fråga om utredningen av större narkotikamål och viss annan allvarlig brottslighet där utredningsarbetet typiskt sett är särskilt svårt och problematiskt, var av väsentlig betydelse att det fanns möjligheter att motivera en misstänkt att medverka till utredningen av brottet. En sådan motivation kunde enligt domstolen vara möjligheten för den misstänkte att få sitt eget straff nedsatt.¹⁸⁵

Med hänsyn till detta ansåg Högsta domstolen att det vid straffmätningen bör vara möjligt att ta hänsyn till information från Åklagarmyndigheten (Anklagemyndigheten) om att den tilltalade har hjälpt till i utredningsarbetet. Detta oavsett de principiella och rättssäkerhetsmässiga betänkligheter som kan vara förknippade med en sådan ordning.¹⁸⁶

Domstolen beslutade i och med detta att sänka det av hovrätten (landsret) utdömda fängelsestraffet på 6 år till 5 år. En domare var dock skiljaktig sedan hon ansåg att en allmän tillgång till straffnedsättning för tilltalade som lämnar uppgifter om sina medgärningsmän innebär en överhängande risk för oriktiga uppgifter vilket i sin tur kan leda till felaktiga fällande domar. Av den orsaken ansåg den skiljaktiga domaren att det faktum att den tilltalade hjälpt polisen i utredningsarbetet inte borde kunna beaktas vid straffmätningen.¹⁸⁷

Med anledning av den refererade domen utfärdade Riksåklagaren (Rigsadvokaten) riktlinjer för hur en misstänkt ska underrättas om möjligheten till strafflindring som en följd av att ha lämnat uppgifter om andras brott.¹⁸⁸ I uttalandet angav Riksåklagaren att Högsta domstolens dom innebär att den misstänkte kan upplysas om att åklagaren i rätten kommer

---

¹⁸⁵ U 1998 s. 1317 H.

¹⁸⁶ Ibid.

¹⁸⁷ Ibid.

¹⁸⁸ Rigsadvokatens meddelelse nr 11/1998.

att lyfta fram dennes uppgifter om andras brottslighet som en grund som kan medföra strafflindring.¹⁸⁹

Det framhölls emellertid att sådana upplysningar endast bör lämnas i samband med grova brott såsom exempelvis allvarliga narkotikabrott, allvarliga våldsbrott och mord eller omfattande eller allvarlig ekonomisk brottslighet. Vidare bör upplysningarna endast lämnas efter det att det gjorts en konkret bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet och det ansetts nödvändigt med hänsyn till utredningen. Upplysningarna lämnas i det fallet först sedan en jurist med vissa befattningar inom polisen tagit ställning. Det är därefter en jurist som ska lämna upplysningarna till den misstänkte. Vid tillfället ska den misstänktes försvarare vara närvarande eller i vart fall ha beretts tillfälle att närvara. Av underrättelsen ska det mycket tydligt framgå att det inte finns några garantier för strafflindring eftersom beslutet därom ankommer på domstolen.¹⁹⁰

Det ska vidare ske en dokumentation av underrättelsen vilken ska finnas med i akterna i målet mot den misstänkte. Promemorian ska även finnas med i målet mot den eller de personer som den misstänkte pekat ut. Detta för att deras försvarare ska få kännedom om att uppgiftslämnaren fått information om att strafflindring kan komma att bli aktuellt. Slutligen, om en tilltalads uppgifter om annans brott får betydelse som bevis i målet mot den som uppgifterna avser ska åklagaren, under domstolsförhandlingen, upplysa rätten om att bevisningen härrör från uppgifter som lämnats av en annan tilltalad.¹⁹¹

4.1.3 Det danska kronvitnesssystemet

I den danska straffeloven stadgas i § 82 flertalet förmildrande omständigheter som ska beaktas av rätten vid fastställelse av straff. I den här framställningen är det punkten 10 i paragrafen som är av intresse. Denna

---

¹⁸⁹ Rigsadvokatens meddelelse nr 11/1998.

¹⁹⁰ Ibid.

¹⁹¹ Ibid.

punkt kom att införas år 2004 som en följd av ovan refererat rättsfall. Som förmildrande omständighet anges där att gärningsmannen har lämnat uppgifter som är avgörande för uppkläringen av straffbara handlingar som begåtts av andra. I förarbetena betonades att det är omständigheterna i det enskilda fallet som är avgörande för hur mycket påföljden i förekommande fall ska sättas ned.¹⁹²

Formellt sett är den aktuella bestämmelsen inte begränsad till viss typ av brottslighet. Denna uppfattning vinner stöd av förarbetsuttalandena där det angavs att det inte är uteslutet att bestämmelsen kan komma att tillämpas även avseende mindre allvarlig brottslighet. Inte heller finns det något krav på att uppgifterna som den tilltalade lämnar kan knytas till den egna brottsligheten. Huruvida det finns en grund för straffnedsättning måste enligt Straffelovrådets mening vara beroende av en bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet.¹⁹³ Av lagkommentaren framgår däremot att bestämmelsens praktiska betydelse förväntas vara som störst i mål om grövre brottslighet.¹⁹⁴ Detta ligger även i linje med Riksåklagarens yttrande vilket det redogjorts för ovan.

Såväl hänsynen till att klara upp grov brottslighet som processekonomiska skäl talar för att det som ett led i brottsbekämpningen bör finnas en möjlighet att ge den misstänkte eller tilltalade fördelar i ”gengäld” mot att denne erkänner eget brott eller lämnar uppgifter om andras brott. Förhoppningen om exempelvis ett lindrigare straff kan enligt Straffelovrådet leda till att den misstänkte eller tilltalade avslöjar brott som annars inte hade kunnat klaras upp eller som endast med betydande resurser hade kunnat klaras upp. Straffelovrådet angav i sitt betänkande att det måste erkännas att den grova organiserade brottsligheten, inklusive den gränsöverskridande brottsligheten, endast låter sig klaras upp grundligt med hjälp av information från dem som deltagit i den. Det framhölls även att uppgiftslämnandet är

---

¹⁹² Straffelovrådets betänkning om straffsättelse og strafferammer I, betänkning nr. 1424/2002, s. 373.

¹⁹³ Ibid.

¹⁹⁴ Jfr Mikkelsen och Holst, Lovbekendtgørelse 2021-09-20 nr. 1851 Straffeloven, Karnov (besökt 2021-11-25).

behäftat med risker och att den som väljer att uttala sig om andras kriminalitet ofta måste räkna med repressalier från medåtalade och grova trakasserier från medfångar under fängelsevistelsen. Det är därför naturligt och förståeligt menade rådet att den tilltalade ställer frågan om vad han eller hon får ut av att erkänna eget brott eller lämna uppgifter om annans brottslighet.¹⁹⁵

I sitt betänkande lyfte Straffelovrådet också fram vissa orosmoment som fanns med den föreslagna ordningen. Rådet konstaterade sammantaget att straffprocessen syftar till att finna den materiella sanningen. En ordning likt den föreslagna vilken möjliggör för träffandet av överenskommelser gällande skuld och straff skulle strida mot detta syfte. Vidare anfördes att det skulle strida mot dansk rättstradition att öppna upp för ett system där domstolen på förhand förband sig till att inte utdöma ett svårare straff än vad som avtalats mellan parterna. Enligt rådet kunde det också hävdas att de rättsvårdande myndigheterna inte borde uppmuntra ett beteende som skulle kunna öka risken för att det så kallade kronvittnet utsätts för repressalier och ytterligare oroligheter i de kriminella miljöerna.¹⁹⁶

Straffelovrådet anförde vidare att rent konkret ökar risken för felaktiga fällande domar när det är frågan om att förmå den tilltalade att lämna uppgifter om andras brottslighet. Detta eftersom det skapas ett tydligt motiv för den tilltalade att lämna belastande uppgifter om andra för att själv komma undan så billigt som möjligt. Denna risk vägs inte nödvändigtvis upp av det faktum att rätten och försvararen är medveten om uppgiftslämnandet. Det framhölls även att det inte finns någon garanti för att den tilltalade står fast vid de lämnade uppgifterna. För det fall att utredningarna befinner sig i olika faser och det mål där uppgiftslämnaren är åtalad avgörs först och den tilltalade därigenom kommer i åtnjutande av strafflindring finns det en risk för att denne förlorar sitt incitament och

---

¹⁹⁵ Straffelovrådets betänkning om straffsättelse og strafferammer I, betänkning nr. 1424/2002, s. 374.

¹⁹⁶ Ibid.

därmed tar tillbaka sina uppgifter.¹⁹⁷ Till sist underströks det i betänkandet att polisens och åklagarens möjlighet att ingå överenskommelser med den tilltalade i utredningssyfte lämpligast bör regleras genom föreskrifter från ”øverste anklagemyndighed”.¹⁹⁸

Utredningen som presenterat betänkandet *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring* har som en del i arbetet haft möte med företrädare för det danska rättsväsendet. Av betänkandet framgår att det saknas uppgifter rörande hur ofta den danska bestämmelsen tillämpas. Däremot har företrädare för rättsväsendet angett att det sker i undantagsfall.¹⁹⁹ Denna syn vinner stöd i den praxis som finns omnämnd i anslutning till bestämmelsen. Frågan om straffnedsättning för en person som lämnat uppgifter om annans brott tycks endast ha prövats av Högsta domstolen vid ett tillfälle.²⁰⁰ Nedan redogörs för domstolens överväganden i målet. Därutöver finns det ett fåtal avgöranden från hovrätterna där bestämmelsen har aktualiserats.²⁰¹

I det aktuella målet dömdes en man för bland annat fem fall av mordförsök och vissa andra våldsbrott. En del av brotten, däribland mordförsöken, kunde knytas till den tilltalades koppling till en kriminell gruppering. Högsta domstolen fann att brotten skulle ha föranlett fängelse på livstid eller åtminstone 16 år om inga förmildrande omständigheter hade förelegat. Domstolen beaktade vid straffmätningen att den tilltalade dels hade angett sig själv, dels lämnat uppgifter som var av avgörande betydelse för att klara upp mycket allvarliga brott som begåtts av andra. Dessutom ansåg domstolen att den tilltalade måste antas löpa betydande risk för allvarliga repressalier och att åtgärder för att motverka den risken troligen skulle påverka hans liv i många år framöver. Med hänsyn till detta bestämdes straffet till fängelse i 12 år.²⁰²

---

¹⁹⁷ Straffelovrådets betænkning om straffsættelse og strafferammer I, betænkning nr. 1424/2002, s. 374.

¹⁹⁸ Ibid s. 376.

¹⁹⁹ SOU 2021:35 s. 200.

²⁰⁰ U 2011.2203 H.

²⁰¹ Se t.ex. TFK 2017.640.

²⁰² U 2011.2203 H.

Företrädare för det danska rättsväsendet har uppgett att man inte upplever några svårigheter med att värdera uppgifterna som en tilltalad lämnat om annans brottslighet. De menade att utgångspunkten är att sådana uppgifter måste stödjas av annan bevisning.²⁰³

Åklagaren är, inför rätten, i regel tydlig med i vilken mån som den tilltalade bör komma i åtnjutande av straffnedsättning med anledning av att han eller hon medverkat i utredningen.²⁰⁴ Med det sagt finns det inget stadgande om att åklagaren, i samband med stämning eller annars före huvudförhandlingen, ska ge in ett påföljdsförslag till rätten.

4.1.4 Delanalys

I dansk rätt finns varken i lag eller i förordning några bestämmelser om att åklagaren ska informera en misstänkt om förutsättningarna för strafflindring vid utredningsmedverkan. Däremot har Riksåklagaren utfärdat retningslinjer angående i vilka fall och på vilket sätt sådan information i så fall ska lämnas till en misstänkt under förundersökningen. Det hade varit en god idé för Sverige att ta lärdom av dessa riktlinjer. Riktlinjer hade nämligen möjligen kunnat göra regleringen som föreslogs i betänkandet mer förutsebar. Ännu bättre hade varit om regeringen, för det fall att det beslutas att bearbeta förslaget vidare och en proposition framställs, överväger hur liknande riktlinjer hade kunnat införas i en förordning. På så sätt kommer vi ifrån det faktum att det är motparten, det vill säga Åklagarmyndigheten, som utformat spelreglerna. Att riktlinjerna fanns att tillgå i en förordning snarare än i myndighetsinterna riktlinjer ökar också tillgängligheten för den enskilde som vill ta del av informationen.

Den aktuella svenska utredningen föreslog att det inte ska vara möjligt att bevilja resning till nackdel för den tilltalade för det fall att det i efterhand framkommer att de uppgifter som den tilltalade lämnat inte borde ha

---

²⁰³ SOU 2021:35 s. 200 f.

²⁰⁴ Ibid s. 202.

föranlett strafflindring.²⁰⁵ Detta torde innebära en ökad risk för att uppgiftslämnaren ändrar sina uppgifter i de fall där dennes åtal prövas före det åtal där denne ska vittna med anledning av uppgiftslämnandet. I och med omedelbarhetsprincipen kommer rätten vid prövningen av det senare fallet inte kunna ta hänsyn till de uppgifter som den tilltalade lämnat under förundersökningen. Konsekvensen av detta kan tänkas bli att åtalet ogillas på grund av att beviskravet inte anses uppfyllt. Bestämmelsen förlorar på så vis sitt huvudsakliga syfte, nämligen att verka för en effektiv brottsbekämpning avseende svårutredd brottslighet.

I Danmark tycks bestämmelsen om straffnedsättning vid medverkan till utredning av annans brottslighet inte föranleda reduktioner i den utsträckning som utredningen föreslog borde gälla i Sverige. I det ovan refererade målet från Högsta domstolen meddelades, avseende ett fängelsestraff på uppskattningsvis 16 år, strafflindring med 4 år. Detta motsvarar således en fjärdedel av brottets straffvärde. I ett liknande fall i Sverige är det tänkt att den tilltalades straff ska reduceras med uppemot hälften av straffvärdet, det vill säga 8 år enligt exemplet. Strafflindringen som kan komma i fråga i Sverige blir således dubbelt så stor som den i Danmark. Även om en större reduktion kan tänkas öka incitamentet för den tilltalade att samarbeta med rättsvårdande myndigheter innebär det samtidigt en större risk för felaktiga uppgifter i förundersökningen, som sedermera läggs till grund för ett domstolsavgörande.

I det aktuella betänkandet föreslog utredningen att åklagaren i samband med att denne ger in stämningsansökan ska lämna ett påföljdsförslag till rätten. Frågan är vad ett sådant förslag tjänar för syfte. Oavsett om ett sådant förslag på förhand ges in eller inte kommer åklagaren i slutet av huvudförhandlingen att vara tvungen att avge sin inställning i påföljdsfrågan. Förslaget riskerar att invagga den tilltalade i en falsk förhoppning sedan åklagarens uppfattning kan komma att förändras under huvudförhandlingen. Det tycks således finnas förutsättningar för en ordning,

---

²⁰⁵ SOU 2021:35 s. 280 ff.

likt den vi har idag, där åklagaren avslutningsvis lämnar ett påföljdsyrkande. Detta är även i enlighet med hur systemet är utformat i Danmark.

4.2 Norge

4.2.1 Inledning

Inom ramen för en större lagstiftningsreform infördes år 2008 i den norska straffeloven en möjlighet att vid straffmätningen beakta om den tilltalade medverkat i utredningen av annans brott. Redan före reformen följde emellertid den aktuella strafflindringsgrunden av rättspraxis.

Förevarande kapitel redogör för bakgrunden till införandet, bestämmelsens innebörd och hur denna förhåller sig till individens rättssäkerhet. Därtill redovisas ett antal avgöranden från de norska domstolarna där bestämmelsen tillämpats. Slutligen diskuteras hur det författningsförslag som presenterats i betänkandet *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring* förhåller sig till den norska regleringen.

4.2.2 Det norska kronvitnesssystemet

I den norska straffeloven finns i § 78 en motsvarighet till den svenska bestämmelsen i 29 kap. 5 § BrB. I paragrafen listas förmildrande omständigheter som ska beaktas av rätten vid straffmätningen. Punkten möjliggör för domstolen att ta i beaktning att den tilltalade i väsentlig grad bidragit till att andra brott klarats upp. Bestämmelsen omfattar såväl medverkan till utredning av brott som den tilltalade själv begått eller varit delaktig i, som brott han eller hon inte deltagit i.²⁰⁶

För att föranleda strafflindring ska den tilltalades medverkan varit av väsentlig betydelse för utredningen. Detta innebär att det finns ett kvalificeringskrav. Av förarbetena följer att det är upp till rättstillämparen

---

²⁰⁶ Ot. prp. nr 8, 2007–2008, s. 276; Matningsdal, Straffeloven 2005, Lovkommentar, 78 §, Juridika, version den 1 juli 2021.

att göra den skönsmässiga bedömningen av huruvida kravet är uppfyllt i det enskilda fallet. Kravet ska anses uppfyllt om den tilltalade presenterar nyckelbevisning eller annars leder utredningen i rätt riktning för att kunna identifiera vilka personer eller omständigheter som kan vara av betydelse för brottets uppkläring. Bestämmelsen torde utifrån sin lydelse ha störst praktisk betydelse i fall av allvarlig brottslighet där utredningen erfarenhetsmässigt är särskilt svår.²⁰⁷

Departementet framhöll i förarbetena att förslaget om att införa en strafflindringsgrund för information som en tilltalad eller misstänkt lämnat om annans brott väcker frågor av principiell karaktär. En av dessa var frågan om den tilltalade skulle gynnas av att han eller hon samarbetat med polisen. Enligt departementet krävdes det dock goda skäl för att utelämna en omständighet som redan tillämpades i rättspraxis och därmed påverkade straffmätningen i ett betydande antal fall. Departementet betonade i sammanhanget att revisionen av straffeloven syftade till att göra lagen mer fullständig och informativ.²⁰⁸

Därutöver talade bestämmelsens signaleffekt för ett införande av strafflindringsgrunden i lagtexten. Departementet menade att det borde löna sig att bistå med information för att utreda och bekämpa brott. Det lades också viss vikt vid att en liknande bestämmelse redan fanns i den danska straffeloven. Beträffande invändningarna mot bestämmelsen framhölls det i förarbetena att dessa i stor utsträckning skulle dämpas genom väsentlighetsrekvisitet. Därtill anfördes att det förhållande att bestämmelsen föreslogs ingå i en längre lista av förmildrande omständigheter dämpade dess karaktär av att ”uppmuntra till angivelse” (oppfordring til angiveri).²⁰⁹

Liknande möten som den svenska statliga utredningen genomfört med företrädare från det danska rättsväsendet har även utförts med representanter för det norska rättsväsendet. Det har härvid framkommit att bestämmelsen i

---

²⁰⁷ Ot. prp. nr 8, 2007–2008, s. 276.

²⁰⁸ Ibid s. 46.

²⁰⁹ Ibid.

§ 78 straffeloven tillämpas i praktiken, framförallt i fråga om organiserad brottslighet. Företrädare har också uppgett att rätten i regel följer åklagarens förslag på straffnedsättning. Förslaget är i allmänhet mycket tydligt utformat, det kan exempelvis anges att straffet bör sättas ned med ett år.²¹⁰

De nackdelar med systemet som lyfts fram har framförallt att göra med domstolens begränsade tillgång till insyn i förundersökningsarbetet. Detta gör sig särskilt gällande när det är frågan om uppgifter som avser andra brottsutredningar än den som domstolen har att pröva. Svårigheten består i att värdera i vilken utsträckning som den tilltalades uppgifter varit av betydelse för utredningen och huruvida väsentlighetsrekvisitet är uppfyllt. Därtill är domstolens möjligheter begränsade i fråga om att undersöka det verkliga skälet bakom den tilltalades uppgiftslämnande samt vilka kontakter den tilltalade har till andra kriminella.²¹¹

Högsta domstolen (Høyesteret) har i ett avgörande uttalat att det är svårt att sätta upp allmänna riktlinjer för storleken på den straffreduktion som bör ges i det enskilda fallet. Däremot är det tre omständigheter som enligt domstolen främst bör beaktas vid strafflindring för uppgifter om annans brottslighet. Omständigheterna är följande: samarbetets omfattning, dess betydelse för utredningen samt vilka risker som den tilltalade till följd av att denne samarbetat med de rättsvårdande myndigheterna utsatt sig för.²¹²

Avdraget bör generellt vara som störst i de fall där den tilltalade lämnar uppgifter som polisen tidigare inte haft kännedom om.²¹³ I sammanhanget ska ett antal mål från Högsta domstolen lyftas fram i syfte att ge en bild av den straffnedsättning som kan komma i fråga vid medverkan till utredning av annans brott enligt norsk rätt.

---

²¹⁰ SOU 2021:35 s. 204.

²¹¹ Ibid s. 204

²¹² Rt 2012 s. 330.

²¹³ Rt 2007 s. 1677.

Frågan om straffmätning för en person som ansetts vara huvudmannen bakom införseln av fyra kilo amfetamin behandlades i Rt 1995 s. 242. I domen uttalades att framförallt i stora narkotikamål där flertalet personer är inblandade är den tilltalades bistånd till polisen ofta centralt för uppkläringen av brottet. Det är därför viktigt för polisen att den misstänkte motiveras till ett samarbete, samtidigt som den straffnedsättning som den tilltalade ges ska vara en rimlig kompensation för den risk för hämndaktioner som den tilltalade genom sin medverkan utsätts för. På grundval av detta valde Högsta domstolen att sätta ned det i hovrätten utdömda fängelsestraffet om åtta år till sex år och sex månader. Straffnedsättningen om ett och ett halvt år motsvarar ungefär en femtedel av det ursprungliga straffet.²¹⁴

I ett annat mål dömdes en man för införsel av 440 kilo hasch. Den tilltalade hade bistått polisen i utredningen av dels sitt eget brott, dels i andra allvarliga brott, däribland brott med internationell anknytning. Med hänsyn till att biståndet varit av väsentlig betydelse sattes straffet ned från fängelse i tolv år till fängelse i tio år.²¹⁵

I ytterligare ett mål rörande narkotikabrott meddelades strafflindring med ett år. Hänsyn togs till att den tilltalade hade bidragit till utredningen av andra grova narkotikabrott varvid Högsta domstolen bestämde straffet till fängelse i fem år.²¹⁶

I norsk rätt finns det ingen reglering som stadgar att en misstänkt ska få information om möjligheterna till strafflindring. Vissa riktlinjer (rundskriv) har emellertid framställts av riksåklagaren (riksadvokaten). Dessa riktlinjer är utformade utifrån den lydelse som § 82 straffeloven hade före lagändringen 2008 och är därmed i första hand utformade för att tillämpas i fråga om straffnedsättning för erkännande av brott (tillståelsesrabatt).²¹⁷

---

²¹⁴ Rt 1995 s. 242.

²¹⁵ Rt 1995 s. 1975.

²¹⁶ Rt 1992 s. 917 (Inr. 83B).

²¹⁷ Rundskriv fra Riksadvokaten nr. 3/2007.

Sedan de båda typerna av straffrabatt bygger på samma hänsyn och uttalandena gäller samarbete med polisen i allmänhet är de relevanta även i detta avseende.

I utlåtandet angavs att en förutsättning för att systemet med straffrabatt ska få den önskade effekten är att systemet också är förutsebart. Detta innebär enligt riksåklagaren att rabatten ska ges konsekvent och enligt principer som medför att nivån är förutsebar. Därtill finns det ett nära samband mellan synlighet, det vill säga att både den tilltalade i målet och andra ska kunna se att straffreducering meddelas och hur stor reduktion som aktualiseras, och förutsebarhet. Med anledning av detta angav riksåklagaren att åklagarmyndigheten (påtalemyndigheten) genom sin praxis ska verka för systemets förutsebarhet och därmed se till att rabatt ges när villkoren är uppfyllda. Förutsebarhet förutsätter vidare att misstänkta är bekanta med upplägget. Enligt riksåklagaren bör det därför generellt redan vid ett första misstankeförhör lämnas allmän information om de principer som gäller. I den informationen är följande element centrala:

- Uppgift om att den omständigheten att den tilltalade i väsentlig grad bidragit till upplägget av andra brott ska beaktas i förmildrande riktning vid straffmätningen och således ge rabatt.
- Nivån för straffrabatten utifrån rättspraxis.
- Vilka aspekter som framförallt är av betydelse för bedömningen av rabattens storlek.²¹⁸

Därefter, när förutsättningarna är de rätta, ska den allmänna informationen följas upp med mer specifik information. Detta bör göras när det finns en tydlig överblick över omständigheterna i målet. Informationen ska enligt riktlinjerna innehålla uppgifter om det normala straffvärdet för den aktuella brottsligheten samt hur stor straffrabatt åklagaren kan komma att yrka på om den misstänkte i väsentlig grad bidrar till att andra brott klaras upp. De

---

²¹⁸ Rundskriv fra Riksadvokaten nr. 3/2007 s. 8 f.

uppgifter som lämnas om den specifika rabatten ska först överläggas med en behörig åklagare.²¹⁹

Ett av de förslag som diskuterades i den offentliga utredningen *Ny straffeprocesslov* (NOU 2016:24) var om möjligheterna för åklagare att träffa överenskommelser med misstänkta om bland annat åtalsbegränsning och påföljd borde utökas. I sammanhanget framhölls att det huvudsakligen var effektivitetsskäl som motiverade en ordning där åklagaren tilläts lova den misstänkte ett mildare straff i utbyte mot att han eller hon erkänner eget brott eller lämnar information om någon annans brott. Kommittén arbetade med grundtanken om att önskemål om en effektivare brottsbekämpning inte kan motivera ett upplägg som inte kan försvaras med hänsyn till den misstänktes rättssäkerhet och det allmänna förtroendet för rättsväsendet.²²⁰ Härvid ansåg kommittén att det inte borde införas en ordning som möjliggör för åklagaren att förhandla med en misstänkt om frågan om åtal eller om hur brottet ska rubriceras.²²¹

Däremot ansågs det att en ordning där åklagaren ger den misstänkte ett förhandsbesked om vilket straff som man kommer att yrka på var långt mindre problematiskt. Det framhölls även att detta var i enlighet med hur det gick till i praktiken sedan åklagaren vanligen föreslår vad som kan vara en lämplig straffnedsättning under olika förutsättningar. Ett sådant förhandsbesked skulle också öka förutsebarheten för den misstänkte.²²²

I utredningen påpekades dock de särskilda betänkligheter som finns med ett kronvitnesssystem, däribland risken för att likabehandlingsprincipen frångås, minskningen av domstolarnas roll som kontrollorgan och allmänhetens insyn i rättsprocessen samt risken för felaktiga uppgifter eftersom kronvittnet kan vilja stärka sin egen förhandlingsposition genom att förminska sitt eget ansvar och överdriva andras. Kronvitnesssystemet

---

²¹⁹ Rundskriv fra Riksadvokaten nr. 3/2007 s. 9.

²²⁰ NOU 2016:24 s. 378.

²²¹ Ibid s. 379.

²²² Ibid.

öppnar även upp för möjligheten till straffrihet för misstänkta som bidrar med uppgifter om andra brott.²²³

På grund av dessa farhågor ansåg kommittén att åklagaren inte borde kunna ge ett förhandsbesked om påföljdsyrkandet enbart på grund av uppgifter om brott som någon annan begått. Det bör härvid uppställas ett villkor som innebär att den misstänkte ska erkänna eller ge andra upplysningar av betydelse rörande det egna brottet för att ett sådant förhandsbesked ska kunna lämnas. Om villkoret är uppfyllt ska åklagaren vid utformandet av förhandsbeskedet dock kunna ta hänsyn även till att den misstänkte väsentligt bidragit till upplärningen av annat brott (jfr § 78 f straffeloven). Med anledning av detta föreslog kommittén att åklagarens möjlighet att lämna ett bindande förhandsbesked (bindande förhåndsutlåtelse) om påföljdsyrkande skulle lagstadgas.²²⁴

I fråga om i vilken utsträckning ett sådant förhandsbesked ska inverka på domstolens påföljdsbestämning angavs i betänkandet att domstolen som utgångspunkt inte bör döma ut ett svårare straff än vad åklagaren yrkat på. Domstolen bör emellertid inte vara oförhindrat att gå utöver åklagarens yrkande. Möjligheten ska dock användas restriktivt och endast när det framstår som klart att det straff som annars fastställts hade blivit oriktigt (framstår som klart att reaktionsfastsettelsen ellers vil bli feil).²²⁵

Det aktuella förslaget i betänkandet bereds för närvarande inom det norska regeringskansliet. Det har ännu inte resulterat i någon proposition.

4.2.3 Delanalys

Svårigheten i att värdera betydelsen av uppgifter som den misstänkte har lämnat gällande andra förundersökningar som domstolen saknar närmare kännedom om har även lyfts fram av svenska praktiker och i en del

---

²²³ NOU 2016:24 s. 378 f.

²²⁴ Ibid s. 379 f.

²²⁵ Ibid s. 380.

remissyttranden.²²⁶ Det yttrande över SOU 2021:35 som getts in av Göta hovrätt ska härvid belysas ytterligare. I yttrandet hänvisade nämligen hovrätten till de uppgifter som framkommit från de norska domstolarna. Trots förslaget om att den åklagare som leder den andra förundersökningen ska ge in en promemoria med uppgifter avseende den misstänktes medverkan är det enligt hovrätten oklart vilka möjligheter detta ger domstolen att kritiskt granska åklagarens uppgifter. Göta hovrätt poängterade även att det inte framgår av betänkandet hur frågan ska hanteras i de situationer där den andra åklagaren ännu inte kan avgöra vilken betydelse som den misstänktes medverkan kan komma att få.

Förslaget som lades fram i betänkandet *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring* innebär att den svenska bestämmelsen om strafflindring vid medverkan till utredning av annans brottslighet skulle komma att införas i en ny paragraf åtskild från övriga strafflindringsgrunder. De fördelar som det norska rättsväsendet ser av att inkludera bestämmelsen i en längre uppräknning av förmildrande omständigheter går därmed förlorade. I motsats till den norska regleringen skulle den svenska regleringen, så som den är föreslagen, uppmuntra kriminella till att ange varandra. Huruvida detta är önskvärt bör diskuteras. Möjligen sett utifrån ett effektivitetsperspektiv eftersom rättsvårdande myndigheter får ett större bidrag i sin utredningsverksamhet. Konsekvenserna av angivelserna måste emellertid också beaktas. Det måste anses vedertaget att angivelser ger upphov till hämndaktioner. Ett system som uppmuntrar angiveri uppmuntrar därmed likväl repressalier i form av hot och våld. Detta kan inte anses eftersträvansvärt.

En notering som jag har gjort när jag läst avgöranden från de norska domstolarna är att det inte alltid framgår hur stor straffnedsättning som medges med hänsyn till den tilltalades utredningsmedverkan. Många gånger nöjer sig domstolen med att ange att det förhållande att den tilltalade lämnat uppgifter som varit av väsentlig betydelse för utredning av andra brott ska

---

²²⁶ Se avsnitt 3.3.1 och 3.4.

beaktas vid straffmätningen. För att öka förutsebarheten och även möjligheten för en enhetlig rättspraxis bör de svenska domstolarna, för det fall att den föreslagna bestämmelsen införs i svensk rätt, uttryckligen ange i domskälen i vilken utsträckning som strafflindring kommer i fråga. Det bör klart och tydligt framgå hur många år eller månaders rabatt som aktualiseras.

Det har ovan framgått att Högsta domstolen i flertalet fall meddelat betydande strafflindring i mål där narkotikakurirer efter det att de blivit gripna valt att samarbeta med polisen för att komma åt huvudmännen eller köparna. Omständigheten att den tilltalade är att se som huvudman i målet har emellertid inte uteslutit straffreduktion för den här typen av samarbete. I de refererade rättsfallen har straffrabatten uppgått till ungefär en femtedel av straffvärdet. Detta är anmärkningsvärt med tanke på att det i svensk rätt föreslås strafflindring med uppemot hälften av straffvärdet. Det är en betydande skillnad mellan en femtedel och hälften. I likhet med vad som uttalats ovan gällande Danmark kan en ökad straffrabatt ge upphov till att fler misstänkta väljer att bistå polisen i utredningsarbetet, baksidan av detta är emellertid att rättssäkerheten äventyras. För det fall förslaget bereds vidare bör regeringen ha detta i åtanke. Framförallt bör man fråga sig varför straffnedsättningen i Sverige ska vara mycket större än i de övriga nordiska länderna. Vidhålls denna ståndpunkt talar det starkt för att man låter rättssäkerheten ge vika för en effektiv brottsbekämpning.

Det finns, som tidigare påpekats i förhållande till det författningsförslag som lades fram i våras, mer att önska rörande förutsebarheten. Det är tydligt att förslaget bottnar i effektivitetsskäl. Som framgått av redogörelsen för norsk rätt är en förutsättning för att en reglering ska vara effektiv att den också är förutsebar och synlig. Det framgår inte av betänkandet, vare sig beträffande den allmänna informationen i 12 c § FUK eller beträffande den fördjupade informationen, vad underrättelsen ska bestå i. Det går därför inte att jämföra den med den information som lämnas till misstänkta i Norge. Det som kan sägas är emellertid att Sverige bör ta lärdom dels av de riktlinjer som

presenterats av riksåklagare, dels av det förslag som presenterats i NOU 2016:24. Ett förhandsbesked till den misstänkte om vilket straff som åklagaren kan komma att yrka på gör att den misstänkte får full, eller åtminstone en ökad, insikt om uppgiftslämnandets innebörd för honom eller henne. Den misstänkte kan på så sätt, med vägledning från sin försvarare, fatta ett beslut grundat på alla relevanta omständigheter. Valet om att lämna uppgifter eller inte kommer således inte att göras i blindo.

5 AVSLUTANDE KOMMENTARER OCH VÄGEN FRAMÅT

Syftet med uppsatsen var att besvara följande frågeställning:

- Vilken potentiell inverkan på den misstänktes och den tilltalades grundläggande rättigheter och rättssäkerhet i övrigt kan en reglering om strafflindring vid medverkan till utredning av annans brott antas medföra?

I detta rymdes en analys av straffprocessens funktion i förhållande till den föreslagna ordningen.

Det är i fråga om den misstänktes och den tilltalades grundläggande processuella rättigheter viktigt att betona att samtliga frågor måste belysas utifrån två skilda perspektiv, dels i förhållande till den person som lämnar uppgifterna, dels i förhållande till den person som uppgifterna avser. Detta eftersom det är olika intressen som sätts på spel och olika rättigheter som kan komma att kränkas.

Den misstänkte och den tilltalade åtnjuter ett flertal olika rättigheter. I uppsatsen har kontradiktionsprincipen, principerna om parternas likställdhet, objektivitetsprincipen, oskyldighetspresumtionen och rätten att underrättas om rättigheter behandlats särskilt. Därutöver åtnjuter både den misstänkte och den tilltalade flertal andra rättigheter. De rättigheter och rättssäkerhetsgarantier som behandlats inom ramen för uppsatsen är däremot övergripande och centrala. Därtill har det genom uppsatsen visats att dessa kan komma att påverkas i stor utsträckning av förslaget om att införa en ny strafflindringsgrund avseende medverkan till utredning av annans brottslighet.

Den föreslagna strafflindringsgrunden riskerar att bidra till maktobalans mellan åklagaren och den tilltalade som uppgifterna avser. Genom

kronvittnets uppgifter ges åklagaren nämligen ett övertag i förhållande till den som uppgifterna avser. Detta övertag kan möjligen innebära en försämring av den tilltalades möjligheter att förbereda sitt försvar. Uppsatsen har även visat att förundersökarnas objektivitet potentiellt kan komma att påverkas av den föreslagna ordningen. Objektivitetsprincipen är beroende av att myndighetspersonalen förhåller sig neutral och opartisk till de uppgifter som ingår i förundersökningen. Den föreslagna ordningen kan möjligen bidra till att åklagare och polisanställda färgas av att de lämnade uppgifterna underlättar för utredningen. Detta kan i sin tur leda till att oskyldighetspresumtionen naggas i kanten sedan den person som uppgifterna avser redan i ett tidigt stadium kan komma att betraktas som skyldig av förundersökarna.

Vidare ställer jag mig frågande till huruvida det presenterade författningsförslaget i praktiken kommer att kunna garantera uppgiftslämnaren full insikt om de konsekvenser som handlandet innebär. Det har i kapitel 3, dels i avsnittet rörande remissvaren, dels i delanalysen, förts en diskussion gällande reglerings mått av förutsebarhet och den slutsats som drogs var att den föreslagna strafflindringsgrunden brister i fråga om förutsebarhet. Det är inte möjligt för den misstänkte eller den tilltalade att förutspå om och i så fall i vilken grad straffnedsättning kan komma i fråga. Premisserna under vilka den misstänkte eller den tilltalade lämnar information till polisen eller åklagaren är därmed inte helt tydliga.

Som det inledningsvis redogjorts för innebär rättssäkerhet, enligt Åke Frändbergs definition, förutsebarhet i rättsliga angelägenheter. Det aktuella författningsförslaget saknar svar på frågor av rättslig karaktär. Beträffande de svar som den föreslagna bestämmelsen lämnar är dessa varken klara, tydliga eller adekvata. Den bestämmelse som föreslås införas i 12 c § FUK är tänkt att reglera informationsskyldigheten till den misstänkte. Inte ens denna bestämmelse ger emellertid några uttryckliga svar. Den föreslagna ordningen är således inte att betrakta som rättssäker. Inte heller enligt Peczeniks definition av rättssäkerhetsbegreppet är förslaget att bedöma som

rättssäkert. Detta beror framförallt på att maktutövningen i relativt liten utsträckning kan härledas till de föreslagna rättsreglerna. Strafflindringsgrunden är nämligen i behov av utfyllande regler vilka ännu inte är presenterade. Reglernas innehåll är således inte öppet tillgängligt för allmänheten. Sedan den formella rättssäkerheten inte är uppfylld finns det ingen anledning att gå vidare och bedöma den materiella rättssäkerheten.

I det följande ska avvägningen mellan rättssäkerhet och effektiv brottsbekämpning beröras. Jag ska därför återkoppla till de frågor som Packer ställt upp, vilka det redogjordes för under avsnittet om teori och perspektiv. För det första, var på skalan mellan de två ytterligheter som de två modellerna representerar tycks rättsstatens nuvarande handlande kunna placeras; för det andra, vilken riktning verkar rättsstaten ta för närvarande och vilken riktning kan vi väntas oss i framtiden? Vad verkar drivkraften vara bakom denna riktning?

Bakom det aktuella förslaget om att införa en ny strafflindringsgrund avseende medverkan till utredning av egen brottslighet finns ett tydligt brottsbekämpningssyfte. Förslagets syfte är att öka straffsystemets effektivitet i fråga om svårutredd brottslighet. Detta tankesätt överensstämmer med "the crime control model" (brottsbekämpnings- eller effektivitetsmodellen). Modellen förespråkar nämligen att betydande uppmärksamhet ägnas åt effektiviteten i straffsystemet.

Vidare har brottsbekämpningsmodellen beskrivits som ett rullband. Dess motsats, "the due process model" (legalitets- eller rättssäkerhetsmodellen) har emellertid liknats vid en hinderbana. Hinder utgörs av kontroller i form av rättigheter och andra rättssäkerhetsgarantier vilka hindrar straffsystemet från att fungera med maximal effektivitet. Uppsatsen visar att den föreslagna strafflindringsgrunden potentiellt kan komma att påverka flera av den misstänktes och den tilltalades grundläggande rättigheter och rättssäkerhet i övrigt. Förslaget innebär därmed att hinder försvinner och att den svenska straffprocessen övergår till att mer och mer likna ett löpande

band. Förslaget riskerar därtill att förändra några av våra mest grundläggande processuella regler. En sådan förändring rimmar illa med doktrinen om rättslig skuld vilken rättssäkerhetsmodellen bygger på. Sammanfattningsvis är Sveriges nuvarande handlande att hänföra till brottsbekämpningsmodellen.

Enligt min mening kan vi förvänta oss att riktningen även de närmsta åren fortsätter i detta spår. Anledningen till detta är den minskning av uppkläringen av dödligt våld som skett de senaste åren. Som tidigare nämnt antas det faktum att fler fall av dödligt våld begås i kriminella miljöer där utredningsarbetet är särskilt svårt vara en av orsakerna till detta. Samtidigt har brott och straff blivit en högst aktuell politisk fråga. Det konstaterades redan inledningsvis att flera av de lagförslag som diskuteras inom ramen för den politiska debatten riskerar att förändra några av straffprocessens grundläggande principer samtidigt som rättssäkerheten och därmed också den misstänktes grundläggande rättigheter äventyras. Det kan därmed antas att brottsbekämpningsmodellen kommer att vara styrande för Sveriges handlande även en tid framöver.

Min uppfattning är att förslaget om att införa en strafflindringsgrund avseende medverkan till utredning av annans brott ligger i linje med den politiska trend som för närvarande råder. Det är ett sätt för våra politiker att visa sig handlingskraftiga, ett sätt för dem att visa att något görs mot den grova organiserade brottsligheten. Detta gör dock inte förslaget om att införa en ny strafflindringsgrund som avser medverkan till utredning av annans brottslighet rättssäkert, snarare tvärtom.

Med det sagt kan ett kronvitnesssystem möjligen vara en bidragande faktor till att bryta den tystnadskultur som präglar den grova organiserade brottsligheten. För att systemet ska vara en effektiv metod för brottsbekämpning och därutöver vara rättssäkert ställs det emellertid höga krav på lagstiftningens utformning. Uppsatsen visar att författningsförslaget rörande strafflindring vid medverkan till utredning av annans brott, som

presenterades i betänkandet *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring* (SOU 2021:35), inte lyckas nå upp till dessa krav.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Borgeke, Martin & Heidenborg, Mari, *Att bestämma påföljd för brott*, 3., [utök. och aktualiserade] uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016

Bring, Thomas, Diesen, Christian & Andersson, Simon, *Förundersökning, Femte upplagan*, Norstedts juridik, Stockholm, 2019

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 5., [uppdaterade] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik & Heuman, Lars, *Rättegång H. 4, 7.*, omarb. och rev. uppl., Norstedt, Stockholm, 2009

Eklund, Hans, Asp, Petter & Andersson, Torbjörn, *Straffprocessen*, TPB, Johanneshov, 2009

Frändberg, Åke, "Begreppet rättssäkerhet" i Dahlman, Christian & Wahlberg, Lena (red.), *Juridiska grundbegrepp: en vänbok till David Reidhav*, Upplaga 1, Studentlitteratur, Lund, 2019

Jareborg, Nils & Zila, Josef, *Straffrättens påföljdslära*, 5 uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2017

Kleineman, Jan, "Rättsdogmatisk metod" i Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018

Klette, Hans, *Brottmålsprocessen ur den tilltalades perspektiv*, Studentlitteratur, Lund, 1977

Lindblom, Per Henrik, "Tomt prat?: Reflektioner om straffprocessens funktion och de allmänna värderingarna bakom straffprocessuella tvångsmedel" i Wallén, Per-Edwin, Thornstedt, Hans & Andersson, Madeleine (red.), *Festskrift till Hans Thornstedt*, Norstedt, Stockholm, 1983

Nowak, Karol, *Oskuldighetspresumtionen*, 1. uppl., Norstedts juridik, Diss. Göteborg: Handelshögskolan, Stockholm, 2003

Packer, Herbert L., *The limits of the criminal sanction*, Stanford Univ. Press, Stanford, Calif., 1968

Peczenik, Aleksander, *Vad är rätt?: om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, 1. uppl., Fritze, Stockholm, 1995

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, 4 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2018

Valguarnera, Filippo, ”Komparativ juridisk metod” Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018

Ågren, Jack, *Billighetsskälen i BrB 29:5: berättigande och betydelse vid påföljdsbestämning*, Jure, Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2013, Stockholm, 2013

Tidskriftsartiklar

Frändberg, Åke, Om rättssäkerhet, *Juridisk Tidsskrift* (2000), s. 269–280

Jareborg, Nils, Rättsdogmatik som vetenskap, *Svensk Juristtidning* (2004), s. 1–10

Lindblom, Per Henrik, Tvekamp eller inkquisition?, *Svensk Juristtidning* (1999), s. 617–655

Olsson, Thomas, En ny strafflindringsgrund, *Svensk Juristtidning* (2010), s. 483–490

Träskman, Per Ole, Påföljd, proportionalitet och prioritering av samhällsstraff, *Svensk Juristtidning* (2003), s. 173–194

Ågren, Jack, Straffrabatt för kronvittnen som riskerar hot om allvarliga repressalier, *Juridisk Tidsskrift* (2010), s. 697–703

Zila, Josef, Om rättssäkerhet, *Svensk Juristtidning* (1990), s. 284–305

Tidningsartiklar

”Han hjälpte polisen lösa gängmordet – fick ändå livstid: ’Känner mig lurad’”, *Dagens Nyheter*, 2021-08-30, <https://www.dn.se/sverige/han-hjalpte-polisen-losa-gangmordet-fick-anda-livstid-kanner-mig-lurad/>, hämtad 2021-12-03

”S+MP lägger fram åtgärds paket mot gängvåld”, *SVT Nyheter*, 2019-09-21, <https://www.svt.se/nyheter/snabbkollen/s-mp-lagger-fram-atgardspaket-mot-gangvaldet>, hämtad 2021-12-27

Lagkommentarer

Bäcklund m.fl., Brottsbalken, En kommentar (1 jan. 2021, Version 18, JUNO), kommentaren till 29 kap. 1 §

Bäcklund m.fl., Brottsbalken, En kommentar (1 jan. 2021, Version 18, JUNO), kommentaren till 29 kap.

Lindberg, Rättegångsbalk (1942:740) 23 kap. 4 §, Lexino 2020-12-01.

Matningsdal, Straffeloven 2005, Lovkommentar, 78 §, Juridika, version den 1 juli 2021.

Mikkelsen och Holst, Lovbekendtgørelse 2021-09-20 nr. 1851 Straffeloven, Karnov (besökt 2021-11-25)

Ågren, Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 1 §, Lexino 2020-01-01

Ågren, Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 4 §, Lexino 2020-01-01

Ågren, Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 5 §, Lexino 2020-01-01

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1987/88:120 *om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.)*

Prop. 2009/10:147 *Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.*

Prop. 2014/15:37 *Strafflindring vid medverkan till utredning av egen brottslighet*

Statens offentliga utredningar

SOU 1986:14 *Påföljd för brott – Om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning m.m.*

SOU 2001:74 *Kartellbekämpning*

SOU 2005:117 *Ett effektivare brottmålsförfarande – några ytterligare åtgärder*

SOU 2011:45 *Förundersökning – objektivitet, beslag, dokumentation m.m.*

SOU 2012:34 *Nya påföljder*, band 3

SOU 2021:35 *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring*

Motioner

Motion 2015/16:2820 av Kent Ekeröth och Adam Marttinen (båda SD)
Åtgärder för kronvittnen och vittnesskydd

Motion 2020/2021:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M) *Krafttag mot
brottsligheten i Sverige*

Remiss

Remiss Ju2021/02078/L5, 2021-05-28

Remissyttranden

Ekobrottsmyndighetens yttrande över SOU 2021:35, dnr. EBM2021–425,
2021-09-21

Göta hovrätts yttrande över SOU 2021:35, dnr. 2021/168, 2021-09-28

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitets yttrande över SOU
2021:35, dnr. SU FV-1.1.3-2147-21, 2021-09-20

Justitiekanslerns yttrande över SOU 2021:35, dnr. 2021/3594, 2021-09-20

Kammarrätten i Stockholms yttrande över SOU 2021:35, dnr. KST
2021/191, 2021-09-14

Malmö tingsrätts yttrande över SOU 2021:35, dnr. TMA 2021/503, 2021-
09-22

Riksdagens ombudsmäns yttrande över SOU 2021:35, dnr. R 76-2021,
2021-09-29

Solna tingsrätts yttrande över SOU 2021:35, dnr. TSA 2021/663, 2021-09-
16

Svea hovrätts yttrande över SOU 2021:35, dnr. HSV 2021/755, 2021-09-28

Sveriges advokatsamfundets yttrande över SOU 2021:35, dnr. R-2021/1115,
2021-09-28

Åklagarmyndighetens yttrande över SOU 2021:35, dnr. ÅM2021-1112, 2021-09-28

Beslut från Justitiekanslern

JK:s beslut den 23 april 2014, dnr 7718-11-21 m.fl. *Anmälan om brister vid genomförandet av en förundersökning m.m.*

Beslut från Justitieombudsmannen

JO 2007/08 s. 87, dnr. 2181-2005, ”Fallet AA” – *en granskning av bl.a. objektivitetsprincipens tillämpning under förundersökning och rättegång samt av Riksåklagarens handläggning av ett ärende gällande resning*

JO 2010/11 s. 119, dnr. 3534-2008, *Kritik mot en åklagare för att ett uttalande under en sakframställning inte kompletterades på visst sätt*

Övrigt

Intervju med en kammaråklagare den 28 oktober 2021

Intervju med Biträdande chef för Polisområde Malmö Mattias Sigfridsson den 12 november 2021

Intervju med en tf. assessor den 17 november 2021

Intervju med advokat Jesper Montan den 2 december 2021

Öberg, Jonas & Hradilova Selin, Klara, *Dödligt våld i Sverige 1990–2017 Omfattning, utveckling och karaktär*, Brottsförebyggande rådet, Rapport 2019:6,

https://bra.se/download/18.62c6cfa2166eca5d70e1dc50/1615395172351/2019_6_Dodligt_vald_i_Sverige_1990_2017.pdf, hämtad 2022-02-02

Danska källor

Betænkning

Straffelovrådets betænkning om straffsættelse og strafferammer I, betænkning nr. 1424/2002

Rigsadvokatmeddelelsen

Rigsadvokatens meddelelse nr 11/1998 *Meddelelse om behandlingen af sager, hvor sigtede gøres bekendt med muligheden for strafnedsættelse som følge af forklaringer om medgerningsmænd*

Norska källor

Proposisjon

Ot. prp. nr 8, 2007–2008 *Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpende og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)*

Noregs offentlege utgreiingar

NOU 2016:24 *Ny straffeprosesslov*

Rundskriv fra Riksadvokaten

Rundskriv fra Riksadvokaten nr. 3/2007 *Tillståelsesrabatt*

Rättsfallsförteckning

Svenska rättsfall

Högsta domstolen

NJA 2009 s. 599

NJA 2012 s. 826

Hovrätterna

Hovrätten för Västra Sverige dom den 16 november 2009 i mål B 3062-09

Hovrätten över Skåne och Blekinge dom den 14 september 2021 i mål B 2382-21

Tingsrätterna

Göteborgs tingsrätt dom den 29 juli 2021 i mål B 533-21

Danska rättsfall

Højesteret

U 1998 s. 1317 H.

U 2011.2203 H.

Landsret

TfK 2017.640

Norska rättsfall

Høyesteret

Rt 1992 s. 917 (Inr. 83B)

Rt 1995 s. 242

Rt 1995 s. 1975

Rt 2007 s. 1677

Rt 2012 s. 330

Europadomstolen

Arnold G. CORNELIS v the Netherlands, no. 994/03, dom meddelad den 25 maj 2004

Babar Ahmad m.fl. v the United Kingdom, nos. 24027/07, 11949/08 and 36742/08, beslut meddelat den 6 juli 2010

Bilaga A

Frågor till intervjupersonerna

Kan du urskilja några rättssäkerhetsproblem i den föreslagna ordningen?

Är det några specifika rättssäkerhetsproblem du kan se utifrån den misstänktes och den tilltalades perspektiv?

Tror du att den föreslagna strafflindringsgrunden kan komma att påverka den misstänktes grundläggande rättigheter eller andra grundläggande processuella principer? Oskyldighetspresumtionen, parternas likställdhet etc.?

Finns det en risk för att den föreslagna ordningen innebär att den misstänkte lämnar information om annans brottslighet utan full insikt om vad detta kan få för konsekvenser/följder?

Anser du att åklagarens roll förändras i och med den föreslagna regleringen? Tänker framförallt i fråga om åklagarens objektivitetsplikt.

Tror du att det kommer vara svårt för domstolen att baserat på vad som framkommer under huvudförhandlingen avgöra i vilken mån den tilltalade bidragit till utredningen? Hur påverkas svaret på denna fråga om den tilltalade lämnat uppgifter avseende en annan förundersökning?

Anser du att det finns en risk för att domstolen förlitar sig fullt ut på åklagarens bedömning i frågan om den tilltalade bidragit till utredningen i väsentlig mån?

I betänkandet föreslås att åklagaren ska lämna fördjupad information till den misstänkte rörande möjligheten till strafflindring. Ser du några problem med detta förslag? Tror du att det finns en risk för att det görs övertramp i fråga om 23 kap. 12 § RB?

Hur ser du att den föreslagna bestämmelsen skulle komma att tillämpas i de fall där det är frågan om livstidsstraff?

Kan du se att den föreslagna bestämmelsen har något sorts symbolvärde?